

Asutawa Kogu

4. istungjärk. **Protokoll nr. 134 (15).**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 28. mail 1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 95 Asutawa Kogu liiget.

Walitsuse lauas: peaminister **J. Tõnisson**, rahaminister **J. Kukk** ja töitlusminister **J. Kriisa**.

P ä e w a k o r d:

1. Kommisjonide täiendawad walimised.

2. Eesti wabariigi põhiseadus — I lugemisel.

3. Perekonna seisu seadus — II lugemisel.

4. Seadus kirjanikkude, kunstnikkude ja teadlaste toetamise kohta — hariduskomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**.

Sekretääri kohal abisekretäär **A. Jürman**.

1. Kommisjonide täiendawad walimised. Juhataja **A. Rei**: Awan Asutawa Kogu koosoleku. Tänase päewakorra muutmise kohta ettepanekut ei ole tehtud, sellega on esimene päewakorra-punkt komisjonide täiendawad walimised. Sisse on tulnud rahwasaadik Uluots'a poolt teade, et ta wälja astub põhiseaduse komisjonist ja korterikomisjonist. Juhatusel on ettepanek tehtud Eesti maarahwa liidu Asutawa Kogu rühma poolt korterikomisjoni walida rahwasaadik Hüner-son rahwasaadik Uluots'a asemele ja põhiseaduse komisjoni rahwasaadik Temant. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

2. Eesti wabariigi põhiseadus — I lugemisel. **K. Ast** (sd.): Põhiseaduse komisjoni esimees andis õige pika seletuse nende motiivide kohta, mis komisjonis selle seaduse üksikute paragrahwide juures mõõduandwad olid. Kuna nende motiivide juures weel pikemalt peatada tu-

leb, tahaksin seda täna teha I lugemisel parlamendi töötamise wiisi ja korra mõttes. Tol ajal, kui Asutawa Kogu walimised käsil olid, siis oli ka üheks tähtsamaks küsimuseks Eesti wabariigi põhiseaduse küsimus. Erakonnad awaldasid oma seisukohti, kuid kuidas keegi demokraatiat mõistis, see on teine asi. Kuid Asutawas Kogus esitatud parteiline enamus mõistis seda kui tõepäralist rahwawalitsust, nagu ta meil praegu komisjoni poolt wäljatöötatud põhiseaduse eelnõus on. Meie wõime igatahes konstateerida, et seal aluseks on wõetud puhtakujuline rahwawalitsus ja see õieti ongi kõige wäärtuslikum. See seaduseelnõu tahab juba § 1. Eesti riigikorda ära määrata ja § 28. öeldakse seda weel selgema sõnaga ja nimelt: „Riigiwõimu kõrgemaks teostajaks Eestis on rahwas ise oma hääleõiguslikkude kodanikkude näol.“ Terwe seaduseelnõu on üles ehitatud sellel alusel. Seadusandlus peab minema nendes sihtjoontes, mida põhiseadus kätte näitab ja kõik riiklikud asutused saawad töötama nendes raamides, mida põhiseadus üles on seadnud, kuna aga põhiseadust ennast muuta wõib ainult rahwahääletamise teel. Tähendab, et rahwa tahtmine on selles mõttes kaitstud, et põhiseadus kaitstud on. Et wõimaldada rahwale seadusandluse peale oma otsekohest mõju awaldada ja seadusandluse juures oma algatust maksma panna, selleks on ette nähtud põhiseaduses referendumid õigus. Kuipalju neid õigusi edaspidi tarwitatakse, see on juba teine küsimus, kuid sellel on aga sellegi pärast lõpmata suur tähtsus ja kahtlemata tuleb ka juhtumisi ette, kus meie rahwas tarwiliku leiab olema, olgu seadusandliku koja töö redigeerimise mõttes wõi ka oma algatusel seda eesõigust tarwitada. Mõne kõneleja poolt on kahtluse alla seatud § 2 peatükk 2, mis räägib kodanikkude põhiõigustest ja on selle peale tähelpanu juhitud, et paljud nendest paragrahwidest, mis peatükk 2 eneses mahutab, kannawad puht deklaratiiwset laadi ja et neid elus maksma panna mitte wõimalik ei ole ja sellepärast küsitakse, kas maksab neid sel määral, nagu esialgu eelnõusse

wõetud, sinna jätta. Selle kohta wõiks öelda, et tõsi on, et mingisugusest absoluutsest wabadusest ükskõik mis alal, olgu trükiwabaduse alal, koosolekute ühinemise ja muudel aladel juttu ei wõi olla, kuid nende wabaduste deklareerimine on siiski lõpmata tähtis ses mõttes, et riik hoolitseb, et kodanikkudel see õigus on ja et seda õigust wõib piirata ainult seaduses ettenähtud piirides. Lugu on nii, et mida enam kodanikud ja nende õigused puudutatud on, mida põhiseadus garanteerida tahab, see on kodanikkude eneste küsimus. Tahawad, suudawad ja oskawad kodanikud seda täita, siis nad annawad ka ise sisu neile paragrahwidele, mida siin kui deklaratiivseid paragrahwe iseloomustatakse. Kui üks kõnelejatest arwab, et olgu see põhiseadus ka kui demokraatlik põhiseadus, töolisteklassi ikkagi edasi kurnatakse ja et eriti ka see põhiseadus pidawat saada töolisteklassi rõhumise seaduseks. Siis ei ole see enam põhiseaduse küsimus, waid see on töolisteklassi wõitluse küsimus, nagu juba eestkätt awansina seletatakse, et ka selle põhiseaduse wõimalusi kasutades, töölisi tingimata rõhutakse ja kurnatakse. Selles asjas wõiks töolisteklassi wõitlusest wäga halwa arwamise saada. Kui Eesti töolisteklass organiseeritud on ja kui Eesti töolisteklass wisalt ja järjekindlalt oskab oma õigusi kaitsta, siis on tema õieti ka põhiseaduse poolt kaitstud. Kui aga töolisteklass seda teha ei jaksa, siis on ka sellesamaga klassiwõitlusele rist peale tõmmatud. Tahaksin aga loota, et Eesti töolisteklass seda ei tee. Waadeldes teiste maade konstitutsioone näeme, et nad tihtilugu wäga demokraatlikud on, kuid tegelikult ei saa riiklikud asutused, riigi seadusandlus, kui ka riigi täidesaatew wõim mitte nii demokraatlikku sisu awaldada, kui see konstitutsiooni mahutatud; see tuleb isesugusel wiisil moodustatud walitsusest. Aga meie eelnõu arutamise juures oli walitsuse moodustamise küsimus üks kõige raskematest küsimustest, mille pärast walitsuse kohta käiwa peatüki juures, peatükk 5., wäga pikalt waieldi, mitmesuguseid ettepanekuid tehti, redaktsiooni muudeti ja õige palju üksteise wastu käiwaid ettepanekuid tehti. Lõppude-lõpuks leiti ometi, et riigi walitsemine wastutama peaks riigi seadusandluse ees — ainukene wõimalik tee, kui ei taheta mitte koalitsiooni luua täidesaatwa ja seadusandliku wõimu

wahel. Kui meie näiteks wõtaksime absoluutliku monarhia, siis teame, et seadusandlus on kuninga ja bürokraatia käes, seaduse täitmine on ka kuningate ja bürokraatia tahtmisega täiesti kooskõlas. Meie wõime absoluutset korda, kuidas keegi soowib, heaks wõi halwaks kiita, kuid ma konstateerin seda, et selle korra juures on igatahes seadusandlus ja täidesaatew tegewus teine teisele wäärilised ja wastawad, samuti peaks lugu ka teiste riigikordade juures olema, kus seadusandlus kontrolli alla seatud. Kui seadusandlus otsekohe rahwa tegewuseks ja eneseawalduseks tehtud, siis loomulikult ei saa ka täidesaatew wõim otsekohe rahwa kontrolli all seista ja ei wõi ka rahwa tahtmine seaduse täidesaatew wõimu juures mõju awaldada. Nendes riikides, mis iseenesest wäga demokraatlikud, kus kindel demarkatsiooni joon on tõmmatud seadusandliku koja ja ka walitsuste wahel, seal ei ole mitte kooskõla seadusandluse ja seaduse täidesaatmise juures ja sellest tulewadki need wäga mitmed nähtused, mida isegi Ameerika wabariigi praegune president Wilson oma kirjatöodes alla on kriipsutanud. Eesti põhiseaduse väljatöötamise komisjon peatas põhimõtte juures, nimelt et riigi walitsus walitaw on seadusandliku koja poolt, temaga otsekohe ühenduses seisab, kõige tihedamas kontaktis töötab ja alalises läbikäimises omawaheliste huwide suhtes seisab. Alguses waieldi selle seisukoha wastu õige rohkesti. Wõis isegi arwata, et Asutawas Kogus see osa põhiseaduse eelnõus kõige rohkem waidlusi tekitab, kuid eilsid läbirääkimisi kuulates tuleb küll rahuldustundega konstateerida, et nähtawasti oldakse ka seal pool, kus esialgu presidendi instituudi loomist tingimata tarwilikuks tunnistati, siiski katsutud teise poole wäidetest aru saada ja selle tõttu ei leidnud eile see küsimus mitte enam pikemat käsitust ja ei kutsunud sugugi waidlusi wälja. Kui teda puudutati, siis otsekui mööda minnes. Meie igatahes usume, et käesolew seaduseelnõu, kui üks küpsematest, mille kallal Asutawa Kogu komisjon tööd on teinud, Asutawa Kogu poolt wastu wõetakse ja et see põhiseadus Eesti riigile tulewikus kahtlemata wäga kasulik olema saab.

Ei tahaks aga sõna wõtmata jätta ühe kõneleja poolt ettetoodud wäite kohta, nimelt sellepärast, et tema wai-

ted ette olid toodud töolisteklassi nimel ja tema neid pahesid ja kõiki halbtusi, mis kapitalistlikule ilmakorrale omane, demokraatiale omaseks katsus teha. Wastuwaidlemata tõde on see, et demokraatliku korra juures töolisteklass saanuti puudutatud on, nagu absoluutse monarhistliku korra juures, et demokraatliku korra juures needsamad demokraatlikud orgaanid, mis absolutismi loomiseks ühtlasi ka töolisteklassi wõitluse arenemiseks kasulikud ja tarwilikud on. Neid wõimalusi kasutades on Lääne-Euroopa proletariaat väga suuri wõite kätte saanud oma elu parandamiseks, kui ka oma õigusliku olukorra tõstmise mõttes. Sellepärast igatahes pole teadlik ja iseteadew töolisteklass Lääne-Euroopas mitte demokraatia eitamisele jõudnud, olgu siis mõned, kuid siiski on seda teinud üksikud väga kitsad ringkonnad, kellel töolistega kuigi palju ühist ei tarwitsenud olla. Loomulik on, et ka Eesti töolisteklass kõiki neid wõimalusi ära peab kasutama, mida demokraatlik kord wõimaldab. Kui kapitalistliku korra juures majanduslik struktuur sarnane on, et ta töölistele raskena tundub ja wõimaldab nende väljakurnamist kapitalistide poolt, siis seda enam peab töolisteklass huwitatud olema demokraatiast, mis töolisteklasside lõpmata suureks wäärtuseks on. Ime küll, et Asutawa Kogu liige Hans Kruus, kes omal ajal seda mäletas ja seda mõistis, selle lühikese aja jooksul on jaksanud seda ära unustada. Alles aasta tagasi, kui wastu wõeti Eesti iseseiswuse deklaratsioon, oli meil juhuse kuulda Asutawa Kogu liikme Hans Kruusi pikemat selétust, kus ta iseäranis seda alla kriipsutas, et demokraatia suur wäärtus on töolisteklassile. Eilsest ülesastumisest peab seda järelutama, et demokraatia töolisteklassile kõige vähematki korda ei lähe ja sellepärast leidis ta wõimaliku olewat suure üleolemisega ja väga kõrgilt üleõlawaatamisega rääkida Eesti wabariigi põhiseadusest. Temale ei minewat see kuigi palju korda, nii kahe paberossi põletamise wahel. (H. Kruus, sr.: Maaliit kaitseb seda ise, miks Teie seda teete.) Ma arwan, et kui nüüd põhiseaduse peale nii kõrgilt waadatakse, siis on väga küsitaw, kuiwõrd teisi asju, nagu klassiwõitlust, mille puhul tihti sõna wõetakse — tõsiselt raatsitakse wõtta. Oieti ei oleks minul sugugi tar-

wis olnud seda asja seletada, kuid tahtsin asjaolu alla kriipsutada, et Hans Kruus mullu aastal demokraatiat töolisteklassile väga wäärtuslikuks pidas ja et meie selles mõttes käesolewat Eesti wabariigi põhiseaduse projekti hindame, kuna see projekt igatahes nende wäärtuste poolest eesrinnas seisab teiste sellelaadiliste põhiseaduste hulgas, ja sellepärast hääletame meie selle seaduse II lugemisele ülemineamise poolt, kuna meie parandustega, mida omal ajal komisjonis tegime ja mis seal läbi kukkusid, II lugemisel saame esinema.

W. Ernits (sd.): Kuna põhiseaduse eelnõu kokkuleppe teel on sündinud, on loomulik, et selle wastu enamuse poolt wastuwaidlusi ei tule. Sellega wõib igaüks nõus olla, et praegune põhiseadus praegust momenti iseloomustab ja kõiki rahuldada ei saa. Siin pole mitte ainult kodanlus tegew olnud, waid siin on ka suurem osa Eesti proletariaadist osa wõtnud. Seda näitawad läinudkordsed walimised. Siin kõneldi seda, et see põhiseadus ei awalda ja ei wõimalda mingisugust wabadust, waid olla ikkagi mingisugune diktatuur. See on loomulik, sest ühiskondlik kord on teatawas mõttes ikkagi diktatuur ja ei saa kunagi kõiki rahuldama. Küsimus on ainult selles, kas walitseb enamus wõi vähemus. On ju loomulik, et enamus walitseb, see on matemaatiline tõde, et raskem kergema üles kaalub ja siin ei saa mingisugusest absoluutsest wabadusest kõnelda. Minu arwates ei ole filosoofiliselt waadates wabadust üldse olemas. (Wahelhüüe: Waat' see on õige! Naer.) See on ainult enam wõi vähem teatud illusioon. Sellega, et sotsiaalne rewolutsioon tuleb, ja kogu praegu walitsewa korra ümber lükkab, wõib nõus olla, kuid küsimus on, kas selleks on tarwis nõukogusid luua, et demokraatlikule korrale uut sisu anda. (Wahelhüüe: Rewolutsioon ei tule. Teie surete enne ära. Naer.) Meie arwates tuleb sotsiaalne rewolutsioon siis, kui sotsialistid enamuse saawad ja siis on see loomulik. Siis annawad sellele alla kõik, sest enamuse tahtmine on maksew. Et see tõesti nii wõib olla, selleks toon näite. Kui Saksa rewolutsioon lahti puhkes, siis usti seda ja kirjutati seda väga tõsiselt, et üleilmne sotsiaalne rewolutsioon

wõib tulla Sellest wõib järeldada, et saatuse wastu keegi waidlema ei hakka, ja wähemus ennast enamuse tahtmise alla painutab. Mulle kõnelesid mitmed rahwaerakonna liikmed, et kui üldine rewolutsioon lahti puhkeb, siis nemad ka kaasa tulewad. Aga pärast, kui asi selgus, ei kõnelda muidugi enam nii. (J. Temant, maal.: Miks Teie oma sõbrad wälja andsite?) Kui tulewikus rewolutsioon ikkagi lahti puhkeb, siis arwan mina, et ka maaliit seda tunnistab. (J. Temant, maal.: Eitunnista. Surete enne ära, kui rewolutsioon tuleb. Naer, kära, hulgalised wahelhüüded. Pahemalt poolt: Rahwaerakondlane!)

Juhataja **A. Rei** (kõlistab): Palun kohtade pealt mitte waielda.

W. Ernits (sd.): Igatahes, kui meil tulewikus sotsiaalne rewolutsioon tulla wõiks, on meil esialgu selleks terwe hulk eeldusi tarwis. On märgata kapitaali kaswamist ja õieti sellelt seisukohalt wõib rõõmus olla, see on esimene eeltingimine, mis on tarwilik, ja Teie ka sellest mööda ei pääse. (N. Kann, krst.: See on meie mees. Naer.) Teiseks wõimaldab seesama kapitaali kaswamine töörahwa kaswamist. Praegu on see weel wara, mis Hans Kruus maksma tahab panna, meid on weel liiga wähe. (Wahelhüüe: Kas Teie ei soowika mõnda kontsessiooni wõtta.) Wast ehk saate Teie ennem sellega hakkama. Sellega ühes kaswab muidugi mõista arusaamine, see ei pea aga mitte enamline arusaamine olema, waid kultuuriline arusaamine. Minu arwates ei tohiks loomulikku arenemist takistada. Hans Kruus tunnistab aga seda teatawal määral teisiti ja arwab, et praeguse ühiselu korra järele üldse tööd teha ei saa. Minu arwates peab ühiselu korda wõtma nii nagu ta on. Igaüks teab talwel, et kewade tuleb. Iga mõistlik inimene ootab kewade tulekut ja seab oma tööriista korda. Hans Kruus'i poliitika on aga teisem, ta teeb talwel suure tule ja hakkab lund sulatama. Wõib ju seda teha, kuid kasu sellest ei ole. Teine wõrdlus oleks niisugune, et keegi liiga noorelt oma pärandust üle wõtta tahab, kui seadus seda weel ei luba, ega tema eestkostjad talle seda kätte anda ei saa; mõnikord wõib see juhtuda, aga mitte alati. (Wahelhüüe: Teil pole ka

habet kaswanud.) Kui neid karwu mõõtma hakata, siis on neid minul igatahes rohkem, kui teil. Ma saan Hans Kruus'ist nii aru, et tema tahab rewolutsiooni lipukandja olla ja olewat rahulolematust seks ära kasutada, et praeguse korra wastase opositsiooni juht Eestis olla. Ei saa aga mitte Hans Kruus'i seisukohale asuda. Mina olen ka sel seisukohal, et teine rewolutsioon tuleb, nimelt selles mõttes, et meil kunagi keeluseadus maksma pannakse. Teatawasti tegi keeluseaduse komisjon ettepaneku, et keeluseadus põhiseadusesse saaks üles wõetud, nagu kord ja kohus. Nagu kord ja kohus paneme meie ta II lugemisel ette ja nagu kord ja kohus lükkate teie ta tagasi. Et kõik wõimalused ära kasutatud oleksid, paneme ta jälle ette ja siis wõite teie oma hästipõhjendatud seisukohta awaldada. (K. Päts, maal.: Meie jääme erapooletuks.) Seda parem, kui erapooletuks jäete. Tahtsin weel paar kõrwalist küsimust ette tuua. Siin oli juttu üksikute rahwaste õigustest, kõneldi, et wõib neile luba anda luua ainult eraorganisatsioonid. Minu arwates peab siiski luba andma luua asutusi üldise õigusalusel. Riigimaksud tuleksid jaotada üldmaksudeks ja kultuurmaksudeks, mis rahwuslikule wadusele wastates läheksid täitsa üksikute rahwaste kätte, mis eksterritoriaal rahwaste autonoomia põhjal oleksid korraldatud. Ma mäletan wäga hästi, mis sugusel seisukohal meie Wene walitsuse ajal olime, ja nüüd, kus meie oleme ise walitsejateks saanud, ei pea mitte nii ruttu seda unustama, mis omal ajal meil oli. Meil ei ole ka selleks põhjust, Eestis on $\frac{1}{10}$ wõil $\frac{1}{9}$ muulasi ja meie ei wõiks nende õigusi kitsendada. Asjata oleks nende separatismi karta.

Lõpuks tähendaksin ma weel aumärkide kohta. Peaminister kõneles wäga idealistlikult neist aumärkidest. Kõige ideaalsem püüe saab tema arwates kehastuse aumärkide läbi. Minu arwates need wäga ideaalsed ei ole, peaminister tähendas küll, et need aumärgid psühholoogilist himu äratawad, aga kõrget filosoofilist tähtsust neil ei ole. (Wahelhüüe: Wõiks karskuse ordenid sisse seada!) Igatahes tahaksin selle wastu waielda, kui siin nimetati, et see psühholoogia aumärkide wastu wäga hale on. Ma arwan, et on palju haledamaid asju, kui aumärgid. Tuletagem meelde

seda haledat poolehoidmist, mis pahem pool awaldas piirituseseadusele.

H. Koch (sks.): Der vorliegende Entwurf einer endgültigen Verfassung für unseren Staat hat im Vergleich gegen seine Vorgänger erster und zweiter Kommissionslesung den einen grossen Vorzug, dass er kurz ist und unnütze Einzelheiten, die nicht in den Rahmen der Verfassung hineinpassen, vermeidet. Dabei hat die Kommission das Bestreben gezeigt, möglichst alle grundlegenden Fragen wenigstens zu berühren. Es fragt sich nun aber, ob die Art der Behandlung dieser Fragen immer eine glückliche ist. Bei der Kritik dieses Entwurfes, dessen Motive wir erst gestern vom Berichterstatter im mündlichen Vortrage erfahren haben, will ich mich nur auf vier wesentliche Fragen einstellen, deren Behandlung im Projekt teils ungenügend, teils absolut unzulässig ist.

Erstens einmal stehen wir auf dem Standpunkt, dass im Staat ein höchstes Organ über dem Parteigetriebe als neutrale Gewalt stehen muss, um dem Staate eine gewisse ausgeglichene Stabilität zu geben. Wir werden daher für einen Präsidenten eintreten, gleichviel, wie er heissen mag.

Zweitens brauchen wir jemanden, der in unabhängiger Stellung über die Verfassung wacht, der unsere „Magna charta“ schützt gegen Uebergriffe sowohl der Regierung und ihrer Beamten, als auch gegen das Parlament. Besonderen Schutz muss die Verfassung gewähren gegen eine solche ordentliche Gesetzgebung des Parlaments, die Gesetze beschliessen kann, die im Gegensatz zur Verfassung stehen. Wir sehen diesen Wächter der Verfassung im Obersten Gericht, das entsprechende Funktionen in der Verfassung erhalten muss.

Drittens. Das Eigentumsrecht. Hier versagt der Entwurf in kläglicher Weise. § 25 verneint bei aufmerksamen Lesen das Eigentumsrecht, obgleich der Vordersatz es scheinbar anerkennt, denn jedes Eigentum kann auf Grund von Sondergesetzen eingezogen werden. Hierbei hat uns nun der Berichterstatter verraten, dass die ursprünglich aufgenommenen Worte: „Gegen eine gerechte Entschädigung“ gestrichen werden muss-

ten, weil sonst unserem Argargesetz der Boden entzogen worden wäre. Es ist also erst einmal festzuhalten, dass die Güterenteignung nicht gegen gerechte Entschädigung vor sich gegangen ist. Daraus aber die Konsequenz auch für alle Zukunft ziehen, und für alle Zeiten die gerechte Entschädigung ausschliessen, hiesse einmal begangenes Unrecht zum Prinzip erheben. Niemals kann eine derartige Verneinung des Eigentumsrechtes zugelassen werden, denn sie verneint zugleich die bürgerliche Rechtsordnung und muss unseren Kredit, namentlich im Auslande untergraben, nicht nur für den Staat, sondern auch für Handel, Industrie und die produktiven Kräfte überhaupt.

Viertens. Die Rechte der völkischen Minderheiten. Als seinerzeit der Maa-päew, auf dem Rechte der völkischen Minderheiten im grossen Reich Russland fussend, staatliches Eigenleben für unseren kleinen Staat verlangte, musste er logischer und gerechter Weise den völkischen Minderheiten bei uns Rechte einräumen, die den Prinzipien des Völkerbundgedankens entsprechen. Damals wurden die nationalen Volksministerien geschaffen. Als nacher der estnische Staat an die Schaffung seiner provisorischen Verfassung heranging, glaubte er die Minderheitsrechte nicht mehr beachten zu müssen. Die Volksministerien wurden abgeschafft und an ihre Stelle ein schwaches Surrogat in Form von Volkssekretären beim Unterrichtsministerium begründet. Jetzt dagegen, wo die dauernde Staatsverfassung verankert werden soll, werden die Rechte der Minoritäten verneint, einfach ausgeschaltet. Durch diesen Entwurf werden die Volkssekretariate aufgehoben. Dann aber wird im § 22 in lapidarer Phrase gesagt, dass die Angehörigen der völkischen Minderheiten, soweit sie Bürger des estnischen Staates sind, Vereine und Organisationen bilden können. Damit wird gesagt, dass auf sie auch das allgemeine Vereinsgesetz anwendbar ist, denn dieses gibt jedem Bürger ohnehin das Recht Vereine zu begründen. Wenn hier ausdrücklich gesagt wird, dass auf die völkischen Minderheiten die allgemeinen Gesetze in gewisser Beziehung anwendbar sind, so muss hieraus eigentlich der Rückschluss gezogen werden, dass andere allge-

meine Gesetze nicht für diese Kategorie Menschen anwendbar sind. Ausserdem wird Reichsschweden und Reichsdeutschen scheinbar verboten, kulturelle Vereine zu bilden. Demnach wäre es schon ein Fortschritt gegen diesen Entwurf, wenn über die völkischen Minderheiten gar nichts gesagt würde.

Meine Herren Abgeordneten! Wir Vertreter der völkischen Minderheiten verlangen mehr. Im einzelnen werden wir unsere Anträge bei der zweiten Lesung stellen. Jetzt schon muss ich aber erklären, und zwar nach eingehender Rücksprache mit den Vertretern der anderen völkischen Minderheiten, dass wir die kulturell-nationale Autonomie mit einem Selbstbesteuerungsrecht verlangen, die von der modernen Theorie und Praxis in anderen Ländern anerkannt ist. Wir können uns nicht einverstanden erklären mit dem, was dieser Entwurf uns bietet, denn er bietet absolut nichts. Wir streben dabei keineswegs einen Staat im Staate an, wie der Herr Berichtstatter zu sagen beliebte. Nach Auffassung der Kommission müsste dann überhaupt jede Selbstverwaltung oder Kommunalverwaltung im Staate ein Staat sein und abgeschafft werden, weil sie auch Steuerrechte geniesst. Dabei darf nicht ausser acht gelassen werden, dass die Steuererhebung vom Staate kontrolliert und ausgeführt werden würde.

Zum Schluss noch eines. Zu einer Zeit, wo sie selbst um die Aufnahme in den Völkerbund als kleine Nation nachsuchen, sollten sie nicht dieselbe sittliche Grundlage verneinen, die sie für sich schaffen wollen. Den Völkerbundsgedanken, „des Selbstbestimmungsrechts der kleinen Völker und des Rechtes der völkischen Minderheiten“ wollen sie für sich gelten lassen gegenüber Russland, nicht aber gegenüber den Minderheiten im estnischen Staate. Dieser Weg ist gefährlich, sie entziehen damit dem eigenen Staate die sittliche Grundlage.

Lui Oiesk (töer.): Lugupeetud rahvasaadikud! Teada andes, et tööra-konna rütm selle seaduse II lugemisele ülemineku poolt hääletama saab, luban ma enesele teie tähelepanu natukene kinni pidada paari küsimuse puhul, mida ka eelrääkijad siin on puudutanud. See põhiseadus on välja töötatud ühte seis-

kohta järjekindlalt läbi wiies. See seisukoht on: rahwas ja riik on üks. See seisukoht on iseenesest uus. Siamaale, kus meie riike ja rahwaid tunneme, oleme meie ikka sellega harjunud, et riigiwalitsuse ja rahwa enese wahel wahet teeme. Riigiwalitsus oleks nagu kohustatud rahwa heakäekäigu eest paremini hoolitsema, kui teeks seda rahwas ise. Meie põhiseadus sarnast seisukohta ei tunnista. Meie riik on rahwa enese loodud, rahwas ise on näidanud, et tema asju ajada wõib ja suudab. Sellelt seisukohalt on siis meie põhiseadus välja läinud ja seda seisukohta ka järjekindlalt kinni pidada. Muidugi otsekohest demokraatiat, mis miljonitesse puutuks, otsekohe teostada ei saa, sest rahwaesitus ei saa riigiwalitsemise töid teha, waid peab selle töö täidesaatwa orgaani—walitsuse kanda andma, mis rahwaesitus ise loob. Kaugemale minna ei ole mingisugust põhjust, ei ole mingisugust orgaani enam olemas, mis süstemaatiliselt seda walitsust weel kroonima peaks, nagu see teistes riikides tuntud on kas kuninga, würsti, keisri wõi presidendi nime all. Minu arusaamise järele oluliselt kuninga, würsti, iseseiswa monarhi, presidendi, — nagu seda on piiratud wõimuga Prantsuse president wõi autokraatne Ameerika oma, — wahel mingisugust wahet ei ole. Kui meid president esitab, siis riigiteaduse mõtte järele esitab ta riigi wõimu wastukaaluks rahwawõimule. Meie rahwas aga sarnast riigiwõimu mitte ei tunne ja sellepärast ei saa minu seisukohalt presidendi küsimust kuidagi jaatawalt otustada, waid wõib ainult otsusele tulla, et kõrgem wõim on rahwas ise ja rahwaesitus on, kes seda wõimu teostab, tegelikku ellu wiib. Mingisuguseid konflikte riigiwõimu ja rahwawõimu wahel olla ei saa. Mis rahwas tahab, seda peab ta saama. Rahwas awaldab oma arwamist, esiteks walimiste läbi ja teiseks rahwahääletamise, referendumi läbi. Teisi wõimalusi ei ole ja sellele seisukohale jäi lõpuks kindlaks ka põhiseaduse komisjon.

Meie peame ütlema, see on loogiliselt ja süstemaatiliselt õige ja ainukene wastuwõetaw fikseerimine.

Siis üks teine küsimus, mida ma puudutada tahaksin. See on põhiseaduse II peatükk, mis kõneleb Eesti kodanikkude põhiõigustest ja kohustustest. See peatükk on mitme kõneleja poolt wastuwaid-

lust leidnud, kuid need wastuwaidlused pole mitte põhjendatud. Liig üksikasjaliseks ei ole põhiseaduse komisjon siin mitte minna saanud, ta on wõinud ainult fikseerida üldisi demokraatlikke rahwa tarwidustele wastawaid nõudeid, mis tõesti üldiselt õigeks tunnistatud on. Ühtlasi ei ole ta ka mitte tahtnud rahwast eestkostmise alla panna. Ei ole tahtnud mitte rahwale keelata pärast üksikuid seadusi wälja anda, nagu see elule wastaw ja otstarbekohane oleks. Üldisi põhimõtteid, mis aastate jooksul on wälja antud, on siin üles loetud ja fikseeritud ainult selleks, ja nõnda palju, kui rahwas oma seadusandliku orgaani läbi wõib teostada ja wälja anda. Kui seda rahwa autonoomse iseseiswuse seisukohast läbi wiia, siis on päris õige, et § 22. nagu härra Koch siin toonitas, wõiks wälja jääda. Ta oleks wõinud ka süstemaatiliselt wälja jääda, ilma kahju tegemata, sest selle peatüki § 1 ütleb juba ära, mis õigust öelda tarwis on — kõik Eesti kodanikud on seaduse ees ühesugused. Kuid et igasuguseid aluseid arwamistel ära wõtta, nagu tahaks Eesti rahwas oma enamuses vähemusrahwaste õigusi kitsendada ja neile midagi ette kirjutada, selleks on see paragrahw sisse jäetud. Püütakse rahuldada vähemusrahwaste julgeoleku tunnet. Ta wõib neile, kes arwawad, et neil edaspidi ehk tahetakse liiga teha, rahulduseks olla. Kui härra Koch siin nõudis, et vähemusrahwaste täiesti riiklik iseseiswus riigis antakse, siis on see minu arusaamise järele täiesti läbiwiimatu ja wastuwõtmatu. (H. Koch, sks.: Ma pole seda öelnud.) Nõnda umbes Teie rääkisite. Meie põhiseaduses on vähemusrahwaste laialised autonoomsed piirid antud, juba sellega, et omawalitsustele laialdased wõimupiirid on antud, mis rahwa huwide wastawalt läbiwiimiseks kohtade peal tingimata tarwilik. Meie riigi piirides ei saa vähemusrahwaid nende iseseiswas talituses ja omawalitsuse tarwilikkudes ette wõtetes keegi takistama. Meil ei olegi sarnaseid rahwaid riiklikus mõttes, kes enam wõi vähem rahwa üksuseks oleksid. Nad ei saagi kuskil omawalitsuses enamuses olla, ka isegi vähemust pole kuskil olemas. Meil on olemas küll mitmeid wõõrasrahwaste esitajaid, rootslasi, wenelasi ja sakslasi. Kõigile neile vähemusrahwastele annab põ-

hiseadus wabaduse talitustes ja ka sakslasi ei taha ta selles mitte takistada, nii palju kui see nende rahvuslike huwide kaitseks tarwilik. Kui eilsel koosolekul lugupeetud akl. härra Kruus tähendusi tegi, nagu fikseeriks siin põhiseadus iseäranis kapitalistlikku korda, siis pean ma üttelema, et ma, põhiseadust hooliga läbi uurinud, sarnast fakti leidnud ei ole. Wõib olla, et härra Kruus seda tunnustab, mida ta ise südamepõhjas tõsiselt ei wõtagi, et tema majanduslikud ideaalid ehk kaugemalt idast pärit on, kui meie siin oleme, kuid kuidas neid ideaalisi tegelikus elus läbi wiia, ning riigis teostada, seda ei ole ida ise näidata suutnud. Härra Kruus ei ole suutnud ka neid ideaalisid niisuguses kujus ette kanda, et neid oleksime kuidagi wiisi tarwitada wõinud. (Paremalt poolt: Rootsi krooni!) Kas nad seda on wõi mitte, wõib olla, et wastawad ringkonnad seda paremini teawad. Mis aga meie põhiseaduses on öeldud, see on minu arust see, mis praeguse seaduse niihästi õigusteadlikult kui ka sotsialistlikult seisukohalt öelda wõib. Mina arwan, et meie põhiseaduses põhipanew 26-es paragrahw on, mis ütleb: majandusliku elu korraldamine Eestis peab wastama õigluse põhimõttele, mille sihiks on inimesewäärilise ülespidamise kindlustamine sellekohaste seaduste läbi. Et selle läbi oleks fikseeritud sotsialism wõi kapitalism, seda ei wõi öelda, waid öelda wõib ainult seda, et kui need juhtmõtted läbi wiiakse, siis meie rahwas demokraatlikul alal üheks õnnelikuks rahwaks wõib saada.

K. Päts (maal.): Wäga austatud rahwasaadikud! See põhiseaduse eelnõu on kauem kui ükski teistest eelnõudest, mis selle kõrge kogu ette toodud, komisjonis wäljatöötamisel olnud. Teda on mitu korda ümber töötatud, kõik parteide esitajad on seal oma seisukohti awaldanud, nii et nüüd pärast seda pikka ja põhjalikku tööd, seda peab tunnistama, uuesti oma rühma seisukohta üksikasjaliselt selgitama hakata oleks ilmaaegne aja raiskamine. Seda ei hakka mina ka mitte tegema.

Kui põhiseaduse eelnõus mõndagi on, mille poolest ehk lahku lähewad meie waated, siis leidub siin siiski üldiselt wäga palju, mis meile wastuwõetaw on. Kui ma siin täna sõna wõtnud olen, siis ainult sellepärast, et eelnõu mõne külje

peale weel tähelpanu juhtida ja meie seisukohta rohkem walgustada. Ma teeksin seda wõimalikult lühidalt.

Kõigepealt tahaksin tähelpanu juhtida selle peale, et II peatükk, mis Eesti kodanikkude põhiõigustest ja kohustest räägib, sundinud on kõiki kõnelejaid sõna wõtma. Meie leiame, et iga põhiseadus on kõigepealt riigi kõrgema, rippumata, lahutamata ja piiramata wõimu piiramine. Asutaw Kogu, nagu ma siin omal ajal tähendasin, kui meie ajutise walitsuse korra wastu wõtsime, ei piiranud ennast mitte selle walitsemise korraga. Nüüd, kui Asutaw Kogu ühe oma tähtsama ülesande täitmisele asub, Eesti wabariigile põhiseaduse annab, siis piirab ta sellega rahwa absoluutset wõimu, mis rahwa walitusele praegu Asutawa Kogu kätte on antud.

Igalpool riigi elus, kui wabale alusele see seatud ka ei oleks, näeme meie, et riigi wõimule tingimata teatud piirid pandud on. Sellepärast näeme meie, et kõik põhiseadused, olgu nemad missuguses riigis tahes, teatawad wabaduse garantiid sisse wõtawad. Need wabaduse garantiid ei paku mitte igakord objektiivõigusi juriidilises mõttes, weel vähem peawad nad tingimata iga kodaniku subjektiivõiguse aluseks olema. Nad ei ole mitte alati niisugused, mille peale toetades iga kodanik wõib öelda, et tal on teataw õigus ja ta wõib seda oma õigust riigi kohtutes kaitsta lasta. —

Põhiseaduste wabaduste garantiidest tekib aga sagedasti koguni teine seisukord, nende seas on sagedasti ka üldisi lubadusi, millest tekib wälja awalik interest, huwi kodanikul. Kui meie wõtame näiteks selles käesolewaski seaduses kõige esimese, mis üldiste õiguste normide all öeldud on, et kõik kodanikud on seaduse ees ühetaolised. See wäide, see kindlustus ei ole iseenesest mingisugune norm, tema järele ei wõi iga kodanik öelda, et temal on teataw sisuline subjektiivõigus ja ta ei wõi seda oma õigust ka mitte kohtusse kaitseminna. Riigikodanikul tärkab aga sellest lubadusest, töotusest teataw awalik-õiguslik huwi ja kui need awalik-õiguslikud huwid paljudel kokku lähewad, siis saawad nad suureks teguriks, siis saawad nad nii wõimsad küll olema, et nad riigis ennast maksma panewad. Maksma panewad nad endid selle läbi, et nad sellele põhimõttele,

mis siin üles pandud, üldises riiklikus elus maksust nõutama hakkawad.

Teiste riikide põhiseadusi waadates leiame nendes päris abstrakt definitsioonid: wõtame näiteks 1793. aasta Prantsuse põhiseaduse, milles defineeritakse § 6., mis on wabadus, siis ei anna see definitsioon iseenesest mitte mingisugust õigust, aga ta oli kaswatajaks riigis ja äratas huwi riigis, mille tagajärjel muidugi tõusis kodanikkude lugupidamine wabadusest, mis kaswas niisuguseks mõisteks riiklikus elus, mida igaüks ei wõinud, nagu enne põhiseaduse ilmumist, rikkuda. Kui meie waatame käesolewat seadust, siis leiame seal palju teisi töotusi, mis on wõitluses kodanikkude ja riigiwõimu wahel kõige kaugemale ette seatud wahisalgad, nendest kaugemale ei ole arenenud kodaniku õiguste kaitse riigiwõimu wastu. Ja igaüks rahwas, kes põhiseadusi kokku seab, lükkab wahisalgad wõimalikult kaugele ette, kui ta wabadust armastab. Kui siin härra Kruus tähendas, et tema arwates meie rahwas, töörahwas, nende töotustega oma arenemises kaitstud ei ole, kui ta tahab midagi paremat ja täielikumat, siis oleks pidanud tema näitama, kui kaugele meie seltskondlikud wahekorrad arenenud on, kui suured ja kaugel peawad wahisalgad olema, mis tema meie riiklikus elus maksma panna tahab. Ta ei ole seda teinud, waid on ainult arwustanud. Meie, kes enam-wähem praegused töotused, riigiwõimu lubadused tarwilikkudeks tunnistame, tunnistame muidugi sellega, et wahekord riiklikus elus, arenemine, wõitlus riigiwõimu ja kodaniku wahel praegu kaugemale ei ole läinud ja praegu kaugemale minna ei wõi, ilma et riigiwõim oma aluse wõi rahwas oma wabaduse kaotaks. Igasuguseid üldisi kauge tulewiku iluhelisiid wõib ju siia juurde panna, aga nendele on raske juriidilist sisu anda, sellepärast arwan mina, et need normid, mis eelnõusse paigutatud, otsustarbekohased ja tarwilikud on. Härra Jans tähendas, et neile igakord niisugune objektiivnormi kuju tuleks anda, et igaüks wõiks neist subjektiivõigusi ammutada. Sellest subjektiivõiguse seisukohast, mis kodanlises õiguses tähtis on, sest kodanlises õiguses peab ikka subjektiivõigus wahekordade moodustajaks olema, ei tule awalikus poliitilises elus, riiklikus elus mitte alati kinni pidada. Awaliku õiguse alal wõib tähtsaks tegu-

riks olla õigustatud luwi. Sellest seisukohast välja minnes on riiklikule seadusandlikule tegewusele parem, kui need põhiseaduse lubadused võimalikult üldiselt on võetud.

Käesolewa eelnõu nõrgaks küljeks pean mina just seda, et on märgata püüet, suurejooneliste töotuste kõrwal ja nende täienduseks normisid anda, mis juba kohe konkreetset subjektiivõigusi põhjendaksid.

Siin on näiteks öeldud, „Eesti wabariigis ei ole eesõigusi, mis olenewad seisusest, usust ja sugust, sündimisest ja rahwusest. Eestis seisusi ja seisuslikke tiitlid ei ole“.

Kui ei ole Eestis mingisuguseid õigusi, mis sündimisest ära olenewad, tähendab, ei ole meil seda juriidilist instituuti, mis seisuseks nimetame. Kellele meie seda siis peame veel kordama. Kui meie põhiseaduse välja anname, peame meie seda nii tegema, et iga jurist ja iga loogiliselt mõtleja inimene selle sisust aru saaks. Keda meie siis kardame, kui meie uuesti toonitame, et tiitlid ei ole. Mis on tiitel? Tiitliga ühenduses on iseäralik eesõigus. Kui meie ütleme, et sellesisulisi eesõigusi ei ole, siis ei ole ka tiitlid. See on üks näide. Ma wõiksin teisi näiteid sel sihil veel tuua. Siin on öeldud, Eestis on wabadus oma mõtteid awaldada sõnas, trükis, kirjas, pildis ja kujutuses. Seda wabadust wõib kitsendada ainult kõlbluse ja riigi kaitseks. Selle järele on öeldud: tsensuuri Eestis ei ole. Mis on tsensuur? Tsensuur on oma sisu järele sõna-, trükiwabaduse jne. kitsendamine. Kui põhiseadus lubab wabadusi kitsendada kõlbluse jne. kaitseks, siis lubab ta nende awalduste tsenseerimist, siis on ju meil tsensuur. Wõib ju olla, et ta tsensuuri nime ei kanna, kuid sisu järel on see instituut wõimalik. On ainult nimi häwitatud, kuid sellest nimest wõib ju ka ilma põhiseaduseta lahti saada.

Üldiselt peaks tähendama, et kõigis nendes wabaduste seadustes, niipalju kui neid harilikult põhiseadustesse mahutatakse wõi mahutatud on, meil veel üks puudub. Ma pean tähendama, et mina wiimasel ajal ajalehti lugedes ja siin kõnesid kuulates olen otsusele tulnud, et meil iseäranis üht wabadust tarwis oleks põhiseaduse kaitse alla wõtta, nimelt, et igal Eesti wabariigi kodanikul on kodu-

koha õigus. See on weidi imelik, et sarnast loomulikku ja riigikodanikust lahutamata õigust tarwis kaitsta oleks. Tule tume meelde, et meil hiljuti Eesti wabariigist 102 kodanikku üle piiri saadeti, sellepärast et nemad oma waadete ja teguwiiside poolest lahku läksid neist nõuetest, mis walitsus õigeks peab ja riigiwõimu abil kaitseb. Sellepärast saadeti nad Eestist üle piiri välja, tähendab, kodukoha õigust Eestis ei ole olemas, kui walitsus wõib kodanikke riigist välja saata. Kui eile siin härra Kruus tähendas, et tarwis oleks rongi veel lõuna poole saata. (H. Kruus, is.: Mitte mina.) Wabandage, siis tähendati kuskilt teiselt poolt, aga igatahes ma kuulsin niisuguseid soowe, sellega ainult kriipsutati alla, et meil wõib riigikodanikku sellepärast, kui tema mingisuguse asja pärast ei passi, välja saata. Lugupeetud rhs. härra Martna on siin wäga mitu korda ette toonud, kuidas Shweitsi wabariigis ühte wõi teist leida wõib, mis kiiduwäärt on. Ka see ehk ei wõiks meeldida, kui tegusid ja alalisi üle piiri saatmise ähwardusi silmas pidada, siis wõiks juhtuda, et tullakse ja öeldakse: kuulge, härra Martna, Teie kiidate Schweitsi, Teie meile ei passi. Olge lahke, siin on rong, sõitke välja! Meil on seda hukka mõistetud, et wäljasaadetud piiril on hukka saanud. Mina ei ole veel kuulnud ühtegi kõnelewat, et oleks selle kasuks tarwis välja astuda, et meie oma kodanikke sel wiisil nuhelda ei wõi, ei tohiks ostrakismi olla. Igal kodanikul peab õigus olema oma elukohta Eesti wabariigis alles hoida. Tähendan selle täienduseks, et weel üks teine sarnane nähtus olemas on. Ma lugesin „Teatajast“, kuidas meie politsei peawalitsuse ülem seletab, et üks osa Eesti kodanikke-sakslasi tahawad wäljamaalt tagasi tulla ja et neid wõib sellepärast lasta, et need naised ja lapsed on, kelle mehed ja isad Eesti sõjawäes teeninud. Nii siis Eesti kodanikud peawad oma kodukoha õiguse ära teenima.

Mina aga arwan, et kui keegi tahab meie riigi kodanik olla, kui ta seaduse järele seda ka on, siis peab temal õigus olema wäljamaalt tagasi tulla. Kui tema on kahju teinud Eesti riigile, kui tema Eesti riigi vastu töötab, siis peab riigivalitsuse wõim nii kõwa olema, et ta tema järele waatab, teda nuhtleb jne. Ei

wõi aga walitsusele luba anda ühele öelda, sina oled Eesti kodanik, tule, teisele — sind, ehk küll Eesti riigi kodanikku, ei taha meie saada, mine Wene-maale ja sinu, olekski sa Eesti riigi kodanik, meie saadame üle piiri. Mina arwan, et ka sellest näitest selgub, kui tähtsad on niisugused üldised wabadusetootused ja lubadused. Ma pean tähtsaks selle peale tähendada, et niisugused õigused väga tähtsad igas riigis on, iseäranis aga noores riigis, kus riigitegelased weel sellest ajast pärit on, kus meie Wene wõimuwalitsuse all olime, kus meil ei olnud omi wabariiklikke seadusi, ega wabadusi. Sellepärast on tingimata tarwilik, et niisugused wabadusetootused meie põhiseadusesse jääksid.

Üks tähtsamatest lubadustest on § 22., mida siin õige paljud puudutanud on. Mina pean otsekohe ütlemä, et iga jurist, kes selle paragrahwi läbi loeb, wõib öelda, et see paragrahw on üleliigne põhiseaduses. Kõik need õigused, mis selles paragrahwis koondatud, on teistes paragrahwides juba olemas. Siin on öeldud, et vähemusrahwused on õigustatud ise oma rahwuskultuuriliste ja muude huwide kättesaamiseks sellekohaseid asutusi ellu kutsuma. See on ju igal riigikodanikul lubatud. Ja edasi. Kui wõib vähemusrahwuse huwide asutusi ellu kutsuda ja kui need asutused wõiwad oma rahwuse huwide kaitseks ettepanekutega walitsuse wõimude poole pöördä, siis on siin juba § 15 olemas, kus on öeldud, et õigus pöörata kaebtustega ja palwetega wastawate awalikkude asutuste poole on Eestis kindlustatud, tähendab, kui ta kõigile kindlustatud on, siis ka nendele. Mina arwan, et see paragrahw oma sisu järele midagi ei anna, midagi uut ei luba, mis muudel kodanikkudel ei oleks, see ei piira walitsust. Kui härra Olesk arwas, et see mingisugust kaitset rahwustele annaks, siis ma lubaksin öelda, kui meie seaksime endid vähemusrahwuste seisukohale, kas oleksime sellega rahul, kui meil ainult niipalju oleks lubatud põhiseaduses? Ma pean tunnistama, et isegi ajast mahajäänud Austria põhiseaduses oli paragrahw sees, mis kõigi teiste vähemusrahwuste õigusi üldiselt laiemalt kaitstes, seal oli tootus, et igal rahwusel on puutumata õigus, umbes nii on seal öeldud, rahwuslikke huwisid riigis kaitsta ja hoida, oma keelt arendada ja kaitsta. See tootus ei anna weel ise-

enesest igale üksikule vähemusrahwuse liikmele otsekohest õigust, aga vähemalt on üks üldine tootus antud ja selle põhjal wõib igäüks vähemusrahwuse liige, kui riigiwalitsus ülekohut teinud, oma kultuuri kaitsta ja keelt arendada. Rahwustele oli lipukiri antud, mille all nad oma õiguste eest wõidelda wõisid. Kui meie aga lubame, et iga üksik vähemusrahwuse liige wõi nende kogud wõiwad omale seltsisid, waestemaju asutada ja kui talle liiga tehakse, wõib tema ka wabariigi ametnikkude juurde minna kaebtust tõstma, siis tuleb küll öelda, et sarnane lubadus wististi sellele ei wasta, kui kaugele meie rahwas tahab teiste rahwuste õigustele wastu tulla. Meie ei wõi põhiseaduses muidugi öelda, et rahwuslik autonoomia anda tuleks. Autonoomia piirid on väga laiad, autonoomia wõib niikaugele minna, et iga vähemusrahwus wõib nõudma hakata oma parlamenti ja oma walitsust rahwuslikkudes asjades. See oleks sõna tõsisel mõttes autonoomia. Autonoomia loob ise seadusi, see on selle Kreeka keelest laenatud sõna otsekohene tähendus. Omawalitsus ei ole mitte sõna tõsisel mõttes autonoomia. Niikaugele, kui laiaks wõib autonoomia mõiste piirisid tõmmata, ei wõi mitte minna, ja ma usun, niikaugele ei lähe ka meie vähemusrahwuste nõuded. Meie peaksime lubama neile teatawaid omawalitsuse õigusi, niisama peaksime nende rahwuse ja kultuuri kaitse tootused põhiseadusesse mahutama ja kõik muu jätame põhiseadusest wälja. Nende lubaduste teostamine jääks ju ikka seadusandliku kogu ülesandeks. Mina olen arwamises, et ei wõiks õiguslikke takistusi selleks olla, et rahwuslikke huwisid lubada teostada omawalitsuse kujul, mis sugugi ei tarwitse olla kohalik omawalitsus, waid wõib olla erialusele seatud, nagu see eel-nõu, mis näiteks lubab ülikoolidele omawalitsuse anda.

Kui meie wõimaliku leiame olewat omawalitsust kõrgematele koolidele anda, miks ei wõi meie siis omawalitsust anda vähemusrahwustele nende koolide ülewõlpidamiseks ja teisteks kultuurilisteks ülesanneteks. Kui meie teooriat vaatame, siis leiame, et omawalitsuse mõiste sugugi ei ole ainult kohalikkudele huwidele rajatud, see on wananenud waade omawalitsuse peale. Edenenud riigid tunnewad mitmesugustel aladel omawalitsust, isegi sisulikult ei lähe omawalitsus riigi

huwidest palju lahku. Kui meie tahame tunnistada, et riik hakkab walitsema koha peal omawalitsuse asutuste kaudu, siis peame meie õigeks tunnistama ka selle seisukoha, et omawalitsus on üks osa riiklikust walitsusest, ta on waba walitsemise üks liik, ta on piiratud teatawasti nii sisuliselt kui kohaliselt, aga ta käib riigi ülesannetega kokku. Meie peame tunnistama õigeks seisukoha, et vähemusrahwustel on ka riiklikud ülesanded täita, kui nad oma kultuuri tõstawad, hariduse eest hoolitsewad ja hoolekandeesutusi toetawad. Miks ei wõi neile ülesannetele omawalitsuse alal kaju leida, muidugi pärastisel seadusandlikul teel. Igatahes arwan mina, et niisugusel kujul eelnimetatud paragrahw mitte midagi ei paku ja igatahes wõib teda ainult meie põhiseaduse puuduseks nimetada, mina isiklikult kaldun selle poole, et see paragrahw on üks nõrgematest kogu põhiseaduse eelnõus.

Rohkem ei ole põhjust teise osa kohta öelda üldistes joontes, kui aga üksikud paragrahwid teisel lugemisel arutamisele tulewad, tuleb ühe wõi teise asja kohta sõna wõtta ja mõndagi lahkuminewalt seisukohalt walgustada. Üldiselt tahaksin ma weel peatada meie riigi walitsemise korra juures, nagu see eelnõu järele kujuneks.

Komisjoni aruandja wõrdles tüüpe, mida wõiks põhiseaduse eelnõule kõrwal seada ja leidis, et komisjoni poolt ette pandud seaduseelnõu mitte oma kaju poolt sellele ajutisele walitsemise korrale ei wasta, mis meie Asutawas Kogus algusel wastu wõtsime, waid et ta on parlamentaarsuse alusele seatud. Pean tähendama, et minu arusaamise järele meie selle seaduseelnõu alusel loodud riigikorda parlamentaarseks nimetada ei wõiks, olgugi et siin otsekohe öeldud on, et walitsus wastutab seadusandliku kogu ees, et ta riigiwolikogu wõi seadusandliku kogu ees tagasi astuma peab, kui temale umbusaldust awaldatakse. See on ju üks külg parlamentarismis, teine külg on aga tingimata see, et walitsusel on seadusandliku asutuse kõrwal teataw iseseiswus, tema ei saa ju otsekohe muidugi seadusandlust oma järele talutada, kuid ta wõib teda teatawal wiisil juhtida, kas oina „veto“ õiguse näol seadusi seisma panna, wõi on walitsusel wõimalus kontrolleerida seadusandlikku kogu ja see

kontrolli-wõimalus saab omale juriidilise wäljenduse selles, et walitsusel wõimalik on selleks kaasa mõjuda, kuid ta arwab, et rahwa waated seadusandliku kogu tegewusest lahku lähewad, et uued walimised ette oleks wõetud, mille tagajärjel selguks, kas rahwaenamus temaga wõi seadusandliku kogu tegewusega nõus on. See on parlamentarismi tundemärk, ta ei tarwitse oma sisu järele igalpool ühesugune olla. Seda tundemärki meie põhiseaduses ei ole. Meil on seadusandliku kogu tegewus walitsuse mõjuawaldusest waba, walitsus ei saa kuidagi oma otsust seadusandliku kogu omaga kõrwal seada, tema ei wõi oma seisukorra kaitseks ka rahwa poole pöörduda. Seadusandliku kogu laialimineku wõimalus on nimelt rahwa enese algatusest ärarippuw.

Kui rahwahääletamisel selgub, et enamus seadusandliku kogu tegewusega rahul ei ole, siis peab seadusandlik kogu lahku minema, peab rahwale alla andma. Rahwa kätte, mitte walitsuse algatusel, waid rahwa enese algatusel on jäetud kõrgemad wõimuawaldused, nii et siin selle poolest meie lahkumineku leiame teiste riigikordadega, ja mulle paistab, et see walitsemise wiis, mis parlamentarismi alusele rajatud, oma lihtsuse ja iseloomu poolest kõige lähem on mõnele Shweitsi kantonaalwalitsusele. Seal on temaniisamalihtne, umbes samadele alustele seatud, kui käesolewas eelnõus. Kuid kantonites, kus rahwawalitsus kõige kaugemale ulatab, on siiski palju lahkuminekuid meist, ja see on minu arwates küll nii tähtis, et selle peale meie peame tähelepanu juhtima, peame järele kaaluma, kas tulewikus see walitsemise kord meil õnnelik saab olema, wõi on meil tulewikus teatawad takistused sellest lihtsusest tekkimas. Wõtame Shweitsi kõige demokraatlikumad kantonid, kus seadusandlus otsekohe rahwakogu käes, kes walitsuse ametisse seadis. Seal leiame igalpool weel kolmanda asutuse, nimelt nõukogu; see nõukogu on rahwa poolt walitud ja töötab rohkem administratiiw alusel, on midagi presidendi asetäitjat.

Nõukogul on teatawad kontrolli õigused seadusandluse kohta, mis laiemad on kui parlamentlikus riigis walitsusel wõi riigipeal. Nõukogud on õige wanad asutused, nad on tekkinud juba 16. aastajal, nad on osa kantonite omapäralisest rahwawalitsusest, ja õige huwitaw osa sellest. Rahwawalitsusega kantonites on

nõukogudel õigus nõuda, et kõik seaduseelnõud, mis rahwuskogule ette pannakse, enne nende kätte antakse läbiwaatamiseks sellelt seisukohalt, kas nad põhiseadusele wastawad wõi mitte. Kui nõukogu leiab, et seaduseelnõu põhiseadusele ei wasta, siis ei lase ta seda lihtsalt hääletamisele wõtta. Nii näeme, et nõukogu, kui kõrgem walitsemise organ, mõjub teatawal wiisil seadusandluse peale. Nõukogud on harilikult kogukondade esitus. Nad on teatawal määral, nagu teine koda, kes kontroleerib seda, et üks koda ei saaks põhiseadusi rikkuda, kuna nad muidugi kõrgema täidesaatwa wõimu ülesandeid täidawad. Peale selle on kantonites veel teine seadusandluse kontrolli wõimalus olemas, see on nimelt seaduste wäljakuulutamise näol. Nõukogul ei ole wõimalust, kui seadus on rahwuskogus wastu wõetud, teda wälja kuulutamata jätta, kuid selleks on olemas iseäralikud Shweitsi liiduasutused, liidukogu ja liidunõukogu, kellel on õigus kantonite seadusandlike kogude tegewuse üle kontrolli pidada. Igaüks, kes leiab, et kantonaalseadus on tema õigusi rikkunud, võib liidu kohtu poole pöörata ja sel kohtul on õigus seadust kantonaal-põhiseadusele wastukäiwaks tunnistada ja teda seisma panna. Nii näeme, et rahwas seal on leidnud tarwilikuks luua iseäralikud asutused, kes teatawal määral kontroleeriwad seadusandlust. Kui meie oma põhiseaduse eelnõu waatame, siis leiame, et meil sarnast kontrollaparaati ei ole, ei ole isegi riigi kõrgemal kohtul õigust järgi waadata, kas põhiseadus teatawal juhtumisel on täidetud wõi mitte. Ainukene asutus, kes selle üle otsustab, on seadusandlik kogu ise. Kõige lihtsama demokraatliku korra juures on tarwilik leitud iseäralikud kontrollaparaadid ellu kutsuda ja mina arwan, et sarnane ettewaatlikkus ka meie juures mitte ülearune ei peaks olema, meie kõrgem Riigikohus ei ole mingisugune president ja temal wõiksid küll kontroleerimise õigused olla selles asjas, kas seadus wastab põhiseadusele. Meil on presidendi küsimus komisjonis kõrwale heidetud, juba sellepärast peaks keegi olema, kes põhiseaduse täitmise üle riigis walwab. Kui seaduseelnõu II lugemisel arutamisele tuleb, siis peatame nende üksikute paragrahwide juures pikemalt.

Meil on põhimõte maksma pandud, et rahwa käes on riigi ülem wõim ja rahwa

tahtmise alla painutawad endid kõik asutused. Seda on püütud õige kaugele ulatawalt läbi wiia, kuid ei wõi öelda, nagu üks minu eelkõnelejatest siin tähendas, et see põhimõte on täielikult ja kindlalt läbi wiidud. Siin on selles põhimõttes õige suured erandid tehtud. Kui meie parlamente waatame, siis näeme, et seal, kus nad kahest kojast koos seisawad, alamkoda wõitleb alati ülemkojaga ja tahab, et tähtsamad õigused riigis tema käes oleksid, näiteks Inglismaal on alamkoda ammugi nõudnud, et riigi maksude ja eelarwe asi ainult tema käes oleks. Nii näeme, et seal on kaks asutust, üks arwab, et temal on suuremad õigused kui teisel, ja nii peawad nemad üksteisega wõitlust. Kui meie oma põhiseaduse eelnõu waatame, siis leiame, et siin on kaks asutust, kes üksteisega nagu wastastikku wõitlewasse rinda on seatud: üheltpoolt rahwas referendumini instituudiga ja teiselt poolt seadusandlik kogu. Seadusandlik kogu jätab oma kätte suured õigused: § 34. on öeldud, et eelarwe ja laenude tegemine, maksuseadused, sõja kuulutamine ja rahu tegemine, kaitseseisukorra wäljakuulutamine ja lõpetamine, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni wäljakuulutamine, samuti ka lepingud wõõraste riikidega ei kuulu rahwahääletamisele ega wõi rahwa algatamise teel otsustamisele tulla. Meie paneme põhimõtte maksma, et riigis otsustab kõik tähtsamad küsimused rahwas ise, kas walimiste, referendumini wõi algatuse teel, kuid selle rahwa kätte ei kuulu, nagu näeme, paljude tähtsate küsimuste otsustamine. Neid küsimusi otsustab meie esimene koda ehk seadusandlik kogu, kes sellega rahwa kõrgemast wõimust veel kõrgemale on seatud. Seda võib põhjendada sellega, et meie aeg on niisugune, meie riik on noor ja sellest wõiwad riigile teatawad takistused wälja käsutada, kui rahwa kätte nii tähtsate küsimuste otsekohene lahendamine jäetakse. Põhimõttelikult ei ole aga meie kõrgemat wõimu rahwa kätte andnud, waid kõige kõrgem wõim on rahwa esitusel. Puudutan seda küsimust ainult põhimõttelikult, sisuliselt ei leia ma praegu tarwilikuks selle juures peatada. Wõib ju wäga wõimalik olla, et sarnane seisukord riigi loomise juures esimestel aastatel tarwilik on.

Kõik need algupärasused, mis meil tahetakse põhiseaduses maksma panna, ei ole teistes riikides läbi katsutud ja selle-

pärast ei saa meie neid mitte nii rahulikult vastu võtta. Kui rahval enesel võimalik on kõiki neid puudusi, mis sellel seadusel on, lihtsa korra järgi parandada, siis teeb see siiski palju hõlpsamaks nende uute sammude astumise. Võib olla, on põhiseaduse eelnõus niisuguseid asju, mis lähemal ajal ei lase end riiklikuselusmaksma panna ja sellepärast nad warsti kõrwale tulewad jätta, nagu meie mõned õnnestamatud katsed ajutises walitsemise korras. Kõik teised küsimused, mida weel üldiselt puudutada võiks, on wähema tähtsusega ja nende juurde võib siis tagasi tulla, kui seda eelnõu üksikasjalikult arutama hakatakse.

Kui seda eelnõu hinnata, siis peab tähendama, et ta siiski, peale mõne üksiku kõrwalkaldumise, kindla põhimõtte järele läbi wiidud on. Kas see põhimõtte küllalt meie rahwa riiklikkudele huwidele kauemaks ajaks wastama saab, see otsustamine on weel praegu raske, kuid iga uue riigi loomine on ju samm teadmata tulewikku, niisama ka põhiseaduse wastuwõtmine ja heakskiitmine.

Igatahes ei leia meie wististi mitte palju ja laialisi ringkondi, kes võiksid öelda põhimõttelikult, et see seadus meile täiesti wastuwõtmata on ja et see meid hädaohtu wiib ja et niisugune riigikord luuakse, mis meil edenemisewõimaluse ära wõtab. Kuigi siin mõnelt poolt tähendati, et see põhiseadus teatawale rahwaklassile wastuwõtmatu on, kuid ma ei arwa mitte tarwilikuks nende tõenduste juurde pikemalt peatama jääda.

Raske on põhimõttelikult vastu waielda, kes ainult sellega wastuseismisi põhjendab, et see on wana kodanline seadus, et teda juba sellepärast ei wõi toetada. Kes meil tahawad kõige targemad reformaatorid olla, peaksid ka näidata wõima positiivselt ja juriidiliselt, kuidas meil siis riiklik kord uue põhiseaduse peal peaks kujunema.

Kui arwatakse ainult dekreetidega korda luua, nagu Wenemaal, siis arwan ma, et meil sellega ei wõideta poolehoidmist ka töörahwa hulgas, sest meie töörahwas elab raskeid aegu üle ja tema tahab ka kord näha, et meie riik kindla kuju omandaks ja elu kindlatesse rööbastesse läheks. Kui meie seda aega kauemaks edasi lükkame ja korda mitte ei anna, siis ei too meie mingisugust kasu töörahwale, ega ka teistele kihtidele. Sellepä-

rast oleks minu soow, et meie wõimalikult ruttu katsuksime põhiseaduse wabariigis maksma panna, ja et elu meil hakkaks kindlates rööbastes liikuma. Toetan teisele lugemisele üleminekut.

H. Põhl (krst.): Austatud rahwasaadikud! Umbes aasta eest oli wabariigi walitsemise ajutine kord siin Asutawas Kogus arutamisel, ja siis oli ka minul au neid wadjadusi ette kanda, mis Rootsi kodanikud wabariigi põhiseaduses näha tahaksid. Siis loodi ajutist walitsemise korda; ses korras oli palju puudusi ja meie pidime sellega leppima. Nüüd on Asutaw Kogu põhiseaduseni jõudnud ja meie tahame oma riigihoonetele kindla aluse panna. Meie küsime, kas saab see wabariigihooone ka meile armsaks koduks ja üheks kindlaks hooneks, mis võiks elutormidele vastu panna. Et see hoone kindlaks saaks, on kõikide soow — niihästi enamuse, kui ka vähemuse. Seda tahame ka meie. Meie tahame ise oma rahwuslikku kultuuri alal hoida ja arendada ja sealjuures Eesti riikluses ühtlust sünnitada. See on meie püüd ja tahtmine ja ma olen kindel, et teie peate tunnistama, et see meie tahtmine tõesti loomulik on, sest igal ühel on oma keel armas, niisama ka oma kultuur, ja igaühe kõrgem paleus on seda arendada ja kaswatada. See soow on ka läbiwiidaw ja tulus mõlemitele pooltele, niihästi meile kui ka walitsewale rahwale. Kui meie nüüd küsiksime: mis ütleb siis selles suhtes ettepanud põhiseadus? Selles põhiseaduse kawas on 4 paragrahwi, mis vähemusrahwaste huwides peawad rääkima. Neist paragrahwidest on juba eelkõnelejad härrad Jans, Ernits ja Päts kõnelenud ning wäga tabawalt, nii et ma selle juurde ligemalt peatama jääda tarwilikuks ei pea. Ainult ühte märkust tahaksin ma teha austatud aruandjale, kes selle põhiseaduse kawa täielikult ja piltlikult ette kandis ja näitas, et wõimatu on, et vähemusrahwastele kõigis asjus vastu tulla võib, mida nad nõudma tulewad. Ta näitas ka selle peale, et meie Rootsi rahwas, kui ta tahab asja ajada Petseri maakonna omawalitsuse asutustes, see siis Rootsi keeles võimalik ei ole. Ma wõin öelda, et meie niisuguseid asju pole mõelnud ega nõudmisi üles seadnud, mida wõimatu oleks läbi wiia. On teada, et meil praegu oma waldades oma keel walitseb, mis ka senni asjaaja-

mise juures walitsenud, niisama ka wiimase ajani ülemtalurahwa kohtus. Niimetatud asjaajamine ei ole mitte Petseris paha mõju awaldanud. Nii siis ette pandud põhiseaduse kawa ei paku meile midagi seda, mida meie näha tahaksime ja nimelt seda, et meile antakse garantii, kindlustus, selleks, et meie oma kultuuri kultuurrahwa piirides ise wõiksime arendada ja ise oma asju kultuuri alal ajada. See on meie kõikide soow. Põhiseaduse kawas, mis I lugemisel komisjonis wastu wõeti, oli selleks ka awar wõimalus ette nähtud, kuid nüüd aga hoopis teisiti redigeeritud, ilma et pikemalt meie wähemusrahwaste huwid kõne alla oleksid tulnud. Ma mõtlen selles asjas II lugemisel ettepanekuid teha ja julgen kindlasti loota, et teie, härrad rahwasaadikud, kes ise ölete tunda saanud, mis tähendab teisejärgu kodanik olla, wõõras olla omas majas, meie soowidest arusaate ja need parandused, mis meie põhiseaduses tegema peame, wastu wõtate.

M. Bock (sks.): Ich glaube wohl im Sinne aller nationalen Minderheiten, auch der hier nicht vertretenen, zu sprechen, wenn ich die Behauptung aufstelle, dass die vom Abg. Louis Olesk hier so sicher betonte Unabhängigkeitsbestrebung der völkischen Minderheiten im staatlichen Sinne ganz und gar der Wirklichkeit nicht entspricht und daher aus der Luft gegriffen erscheint. Wir haben nie von einer derartigen Unabhängigkeit geredet, und wenn Herr Olesk so etwas hier zu erblicken glaubt, so wundert das mich sehr, denn Herr Olesk hat als Mitglied der Kommission alle Vorlagen der völkischen Minderheiten kennen gelernt und muss daher mit der Materie durchaus vertraut sein. Herr Olesk will also wissentlich die Sache so dargestellt haben, als ob wir eine politische Unabhängigkeit anstreben wollen, und zwar doch nur aus dem Grunde, um damit operieren zu können und uns in der Öffentlichkeit durch derartige Bestrebungen bloss zu stellen. Nie haben wir aber uns mit derartigen Absichten getragen, denn in Wirklichkeit haben unsere Vorschläge sich nicht mit der politischen Unabhängigkeit sondern mit der kulturellen Autonomie beschäftigt. Diese kulturelle Autonomie ist aber wohl allen hiesigen völkischen Minderheiten teuer, sehen doch dieselben in dieser die einzige

Möglichkeit, ihre Kulturgüter sich zu erhalten und sie zu hegen und zu pflegen.

Für diese kulturelle Autonomie, die in der Selbstverwaltung unserer Kulturangelegenheiten gipfelt, sind wir bereit, die schwersten Opfer zu bringen, denn die Erhaltung unseres Volkstums hängt damit auf das engste zusammen, und ein Aufgeben dieses Standpunktes bedeutet für uns nichts anderes, als eine allmähliche Vernichtung. Und wir sind sicher, dass wir im Kampfe für diese kulturelle Autonomie die Sympathien aller derer finden, die Verständnis für Kultur und Recht besitzen.

Es lässt sich aber eine kulturelle Autonomie für die völkischen Minderheiten nicht ohne eine Zwangsbesteuerung erreichen. Wie sollen wir unsere verschiedenen kulturellen Bedürfnisse befriedigen, wenn wir nicht die Mittel zur Deckung der notwendigen, dazu erforderlichen Ausgaben uns gesichert haben? Wir zwingen keinen einer völkischen Minderheit sich anzuschliessen, aber wir müssen das Recht haben, aus Gründen der Selbsterhaltung das freiwillig eingetretene Mitglied zur Zahlung der Kultursteuern heranziehen zu können. Eine freiwillige Abgabe, wie es bei Wohltätigkeitsanstalten und Vereinen der Fall ist, gefährdet das Zufließen der Mittel, und der uns teure Gedanke der kulturellen Autonomie bleibt nur auf dem Papier bestehen.

Eine staatliche Subsidie an die Organe der völkischen Minderheiten ist eine ganz selbstverständliche und minimale Forderung, aber auf diese allein können wir nicht angewiesen sein. Erstens wissen wir aus bitterer Erfahrung, wie solch eine Unterstützung gewöhnlich ausfällt und zweitens kommen wir in völlige Abhängigkeit von der gerade massgebenden politischen Mehrheit. Die kulturelle Autonomie der Minoritäten soll aber vor den Uebergriffen einer politischen Mehrheitspartei geschützt werden, und hierzu bedürfen wir des Rechtes der Selbstbesteuerung.

Wir verfolgen bei der Organisation der kulturellen Autonomie keinerlei antistaatliche Zwecke. Daher haben wir auch in unserer Vorlage an die Kommission darauf hingewiesen, dass uns eine jede staatliche Kontrolle sogar erwünscht erscheint um jeden Argwohn in dieser Hinsicht zu beseitigen. Wir wollen gern uns

einer jeden Kontrolle fügen, nur soll man uns die Selbstverwaltung auf dem Gebiete der Verwirklichung unserer Kulturaufgaben lassen. Es kann dem Staate bei der erbetenen Lösung der akuten Frage keine Gefahr entstehen, und nur ein kurz-sichtiger Politiker wird den völkischen Minderheiten hier Schwierigkeiten in den Weg legen wollen. Eine glückliche Lösung der Angelegenheit kittet die völkischen Minderheiten fest an das ganze Staatsgebilde, und im gemeinsamen Kampf gegen mögliche bevorstehende Erschütterungen findet der Staat an den völkischen Minderheiten, die doch als kulturell hochstehend zu bezeichnen sind, eine nicht zu unterschätzende Stütze.

H. Leesment (krst.): Lugupeetud rahvasaadikud! Iga põhiseadus, mis rahvas oma riiki rajades välja annab, peaks niiwiisi kokku seatud olema, et rahvas seda aluseks wõttes oma elu niiwiisi korraldada ja sisse seada wõib, kuidas tema seda ise tahab. Põhiseadus peab, nii öelda, rahwa hinge peegel olema. Meie põhiseadust, mis meie põhiseaduse komisjon III lugemisel läbi kaalus ja wastuwõtmiseks Asutawale Kogule ette pani, läbi waadates, peame meie küsima, kas on need nõudmised täidetud, kas wastawad need meie põhiseaduses ülesloetud üksikud paragrahwid meie õigluse ja otstarbekohasuse nõuetele. Kuidas mõtleb ja tunneb meie rahvas praegusel silmapilgul, kas ei ole siin mitte välja mindud mõnest teisest põhimõttest, mis, wõib olla, suur hulk rahwast omaks ei tunnista? Kas ei ole siin mitte, wõib olla, enamuserakond wähemuses seiswaid erakonda tahtnud wägistada? Mina pean oma rühma nimel seletama, et see ettepanud põhiseadus üldistes joontes meid enam-wähem rahuldab. Üksikasjalikult oleks ühte ja teist ette tuua. Wõtan mõne üksiku punkti välja. Usulised küsimused, mis minu rühma küll wäga huwitawad, nende juures ei taha ma peatada. Asutaw Kogu on nende kohta hiljuti selge otsuse teinud ja kõneleda sellest on praeguse koosseisu juures asjata waew ja aja raiskamine. Aeg on aga kallis. Need küsimused saawad edaspidi tulewastes seadusandlikkudes kogudes, kes loodetawasti meie püüdmistele wastutulelikumad, ära otsustatud. Teine küsimus oleks riigi kõrgema wõimu esitaja küsimus. Rühma nimel teatan, et meie Eestis presidendi ameti tarwilikuks

peame, mul oli juhus seda juba ühel põhiseaduse koosolekul toonitada, teen seda täna ka siin. Peaminister ei saa neid kohustusi mitte enese peale wõtta, nagu seda eisel koosolekul härra peaminister õieti põhjendas, millele ka mina alla kirjutan. Lisan weel juurde. Peaminister on meil, wõib vähemalt olla, ühepäewa liblik, täna on ta ja homme — juba läinud, ja kui nüüd see kõrgem riigiesitaja teiste riikide esitajatega läbi käima peab, siis on sagedam wahetamine riigile kahjulik ja annab teistele meist halwa mulje. Meie aga teame wäga hästi, et riigipeade isiklik hea wõi halb läbisaamine ja tutvus riigile suure tähtsusega on ja niisuguse tutvuse abil juba suuremad riiklikud operatsioonid ära on tehtud. Siis on weel ette toodud, et presidendi walimised wõiwad wäga kergesti rahwa kired lõkkele ajada. Arwan, kui lõunamaalased, näiteks prantslased, on suutnud sellest küsimusest ilma suurte wapustusteta üle saada, siis meie wäikene ja kaine Eesti rahvas saaks sellest kergemini üle. Siis on weel üks küsimus: õigus wolikogu walimistest osa wõtta ja ennast walida lasta. Hääleõiguslikuks ning wolikogusse walitud wõib saada iga Eesti kodanik, kes 20 aastat wana. Walimistest osawõtmise wastu ei ole minul midagi öelda, aga et 20-aastane noorukene wolikogusse wõib walitud saada, selle wastu oleme meie igatahes. 20-aastane noorukene wõib küll olla teadustes täielik ja kõige parema professori wõr-rane, aga eluküpsuses on ta laps ja oleks wäga naljakas wolikogus sarnaseid näha. Teiste küsimuste üle ei taha ma praegu sõna wõtta.

J. Westholm (rhw.): Rahwaerakond leiab, et põhiseadus siis hea on, kui ta reaaljõudude wahekordi, mis teatud riigis teatud ajal walitsewad, täielikult ja objektiiwselt wastu peegeldab, et põhiseadus siis hea on, kui ta mitte kunstlikult teatawa momendi huwides ei ole loodud ja et käesolewa põhiseaduse eelnõu neile nõuetele teatud piiril wastab, sellepärast hääletab ta selle eelnõu I lugemisel wastuwõtmise poolt. Ühtlasi teatab tema, et rahwaerakond eelnõuga sel kujul, nagu ta siin ette toodud, mitte igal kohal nõus ei ole ja teeb teise lugemise juures tarwilikke parandusi.

M. Kurs-Olesk (sd.): Minu parteiseltsimehed on juba minu partei seisus-

kohta esitanud ja ma ühinen nendega täiesti. Ma tahtsin siiski naisterahwana selle poolt rääkida, et see tähtis eelnõu saaks l lugemisel vastu võetud. Wene rewolutsioon tõi meile suure kingituse: esimest korda walimistele minna. Pean ütleva, et põhiseadusekokkuseadmisel ühtki häält kuuldawale ei tulnud, kes oleks julgenud meilt neid õigusi wõtta. Meie sotsialistide partei esitajad on kõnelenud tööliste rõhutud klassist üldse. Mina talleksin sellest rõhutud klassist weel ühe kõige rõhutuma osa wälja wõtta, see on nimelt naistöoline ja -haritlane, kes ise oma jõuga ülespidamist teenib. Tema wõib selle õiguse abil awalikust elust osa wõttes kaasa mõjuda, et niisugune kord võimaluse annab häid seadusi luua ja oma elu parandamist lahendada. Mina ei hakka mitte seltsimees Kruus'i waateid arwustama, kuid ma olen tema arwustustega nii mitmeski asjas ühel arwamisel. Wäga tarwilik on, et demokraatlikus riigis meie, naised, awalikust elust osa wõtame. Mispärast läheb meie meesorganisatsioonidel nii haledasti? Kui meestööline tahab oma organisatsioonis millegi eest wõidelda, siis on sagedasti tema naine see, kes ütleb: jää parem koju ja ära pista oma pead tulde. Kui intelligent naisterahwas meest tagasi hoiab, siis seisab see ettewaatus selles, et tema ei ole harjunud awalikust elust osa wõtma, ta ei oska mitte hinnata seda, mis meie terwitame. Ei wõi olla awalikke eesõigusi ja paheõigusi, mis olenewad soost.

L. Olesk (töer.): Lugupeetud Asutawa Kogu liige Bock arwas heaks minu seletust siin lubamatuks tunnistada. Pean ütleva, et mina mingisuguseid etteheiteid ei ole teinud, ega kedagi ei ole süüdistanud. Härra Bock'il ei wõi aga teadmata olla, et Rootsi kodaniku seisusest mingisugune üleskutse wälja läks, mis teatawat iseseiswust nõudis. See läks igast äärest läbi, ma ei hakka iseäranis ette heitma. Kui härra Bock nõuab niisugust kultuurautonoomiat, et riiklikke maksusid lubatakse sisse wõtta oma liigete käest, siis on see teatawas mõttes — riik riigi sees. Mina olen tema nõudmisi interpreteerinud, ei ole aga sellest mingisugust kriminaal asja teinud. Meie oleme sakslaste kultuuriliste püüete poolt ja tunneme neile kaasa, kuid nemad ei pea mitte niisuguseid mõtteid enestele lubama, nagu mõnes kohas on, kus Saksa

rüütelkond oma warandust Saksa wähe-
musrahwastele lubab.

A. Sorokin (wn.): Я не хочу задерживать продолжительным выступлением первого чтения проекта основных законов, в общем приемлемого. Я считаю однако своим долгом объявить вам точку зрения, как русского, так и прочих в Эсти национальных меньшинств, как представленных, так и не представленных в Учредительном Собрании, по вопросу о тех правах, которые нам представляются настоящим законопроектом.

Мы имели по сему вопросу общее совещание, и мы рассмотрели, как то, что нам дается, так и то, на чем по обстоятельствам места и времени мы считали бы необходимым настаивать.

На вопросе, что и сколько нам дано, долго останавливаться не приходится, и лучше всего определил это уважаемый депутат Олеск, защищавший редакцию комиссии и сказавший, что параграф о праве меньшинств образовывать национальные частноправные союзы, не вносящий в конституцию никаких новых прав, включен только для успокоения наших чувств, наших душ и сердец. Что это действительно так, что этот параграф просто излишен, наконец, здесь сегодня достаточно говорилось и я на разъяснении этого останавливаться больше не буду. Но, господа, ведь мы не дети, и в нашей политической деятельности в Эстонской республике, которую любим и уважаем, мы не руководимся нашими чувствами. Мы считаем, что в Эстонской республике вопрос о правах национальных меньшинств имеет сугубый и щекотливый интерес, ибо в государстве, образовавшемся на принципе национального самоопределения, вопрос этот обойти так просто нельзя. Этим объясняется, что ныне во время первого чтения все без исключения ораторы останавливались на этом вопросе, поэтому то, вероятно, и комиссия в первом чтении выработала редакцию, которая между прочим нас пока что в значительной степени удовлетворяла бы и на которой мы именно намерены настаивать, это именно обстоятельство и дает мне надежду, что я здесь говорю не зря и что те предложения, которые мы в качестве минимума наших желаний намерены во втором чтении сделать, найдут здесь благожелательное и серьезное рассмотрение.

И вот по такому для нас важному, а для вас интересному вопросу и после того как в комиссии были резко изменены ею же самой составленные соответствующие параграфы законопроекта в сторону полного

уничтожения действительных прав национальных меньшинств, я ожидал, что здесь будут представлены серьезные и веские соображения о том, почему это было сделано, соображения если не принципиального, то хотя бы технического характера. Я старался уловить в речах ораторов доводы, которыми они поддерживали свои соображения.

И я смог отметить только два указания. О первом, о ссылке депутата Олеск на необходимость успокоить наши чувства, я уже говорил. Второе, повторявшееся некоторыми ораторами и в том числе докладчиком комиссии, сводится к мысли о недопустимости в связи с правом национальных меньшинств на самооблажение дать им возможность образовать „государство в государстве“.

Какова цена этому возражению, здесь с достаточной полнотой разъяснил уже достойный депутат Пятс. Я со своей стороны для иллюстрации несостоятельности этого возражения привел бы пример из времен царской России, в которой столь непривилегированное национальное меньшинство, как евреи, имело право в государственном порядке регулировавшегося самообложения — так наз. „коробочный сбор“ на нужды еврейских общин. А можно ли серьезно говорить о том, что евреи в царской России образовывали государство в государстве. С большим основанием можно было бы сказать, что в царской России еврейское национальное меньшинство имело больше прав, чем в демократической Эстии. Одним словом, ссылка на недопустимость образования государства в государстве является настолько наивной и общей фразой, что против нея трудно даже серьезно возражать.

Но других доводов я не слышал. Правда, были слышны заверения, что жизни национальных меньшинств никаких препятствий чинить не будут. Но ведь эти заверения, господа, никакой практической цены не имеют и были такого же рода, когда обсуждался вопрос о национальных секретарях, которые впоследствии фактически стали делопроизводителями министерства народного просвещения с окладом в 750 марок жалования по первоначальной смете.

Мы же со своей стороны отдаем себе отчет, что в наше время, когда само государство, образованное по демократическому принципу, в состоянии осуществлять свои функции лишь через посредство ряда общественных организаций, последние приобретают первенствующее значение. Однако в порядке частно-правных обществ и сою-

зов существующих почти что на благотворительных средства, эти организации обречены на прозябание. С другой стороны, самая материальная заинтересованность гражданина в направлении деятельности той общественной организации, от которой он зависит, создает стимулы к личному участию в общественной работе и вырабатывает необходимые ныне в гражданине качества.

И поэтому-то мы по долгу нашего представительства не можем отказаться от отстаивания того, что мы считаем минимумом необходимого в основных законах республики. Вы можете прочитать в последних параграфах законопроекта, с какими трудностями сопряжено всякое в нем изменение. Если теперь не будет оговорено наше право на самообложение, оно не будет достигнуто никогда.

Вот почему мы порешили предложить вам во втором чтении нашу редакцию в общем сходную с проектом первого чтения комиссии, как содержащую принципы, могущая быть развитыми жизнью в будущем.

Обмениваясь мыслями на нашем общем совещании, мы отдавали себе отчет также и в том, что если мы здесь в Учредительном Собрании, будучи в таком меньшинстве, не могли вследствие этого принимать надлежащего участия в работе государственного строительства, то тем большим и исключительным долгом нашим является принять все меры к достижению действительных и соответственных интересам населения прав, представляемого нами населения. Если мы и этого не сумеем или не сможем сделать, то нам незачем здесь и быть.

М. Бок (sks.): Ich ergreife das Wort nur zu einer faktischen Berichtigung. Der Abg. Herr Olesk, den ich im Rahmen des parlamentarischen Kampfes zuerst angriff, bemerkte hier bei seiner Entgegnung, dass eine gewisse Vorsicht uns gegenüber erforderlich sei, denn die Ritterschaft habe schon heimlich „altkätt“ seine Immobilien einer völkischen Minderheit zugeschanzt.

Ich muss leider bemerken, dass Herr Olesk zum zweiten Male wissentlich die Tatsachen falsch wiedergibt. Ich persönlich habe Herrn Olesk die nötigen Aufklärungen in dieser Angelegenheit gegeben, und er muss daher genau informiert sein. Nicht heimlich hat die Ritterschaft gewisse städtische Immobilien übergeben, sondern die Umschreibung ist auf

Grund einer öffentlichen gerichtlichen Entscheidung vor sich gegangen. Ausserdem sind die Immobilien nicht einer völkischen Minderheit zugefallen, sondern einem gemeinnützigen Verbands, der Schulen unterhält. Alles das wusste Herr Olesk, und doch hielt er es für möglich diese Tatsachen entstellt wiederzugeben. Auf eine derartige Kampfmethod kann ich mich leider nicht einlassen. Sehr erstaunlich ist es aber, dass einige Herren von der Linken, Herrn Olesk durch Zurufe „Richtig“ unterstützen zu müssen glauben, ohne eine Ahnung von der Schlage zu haben. Ich würde den Herren raten, erstmal die Angelegenheit zu prüfen und dann mitzureden.

O. Strandman (töer.): Tööerakonna nimel on mulle kohuseks tehtud oma erakonna seisukohta selle seaduse kohta awaldada, mille kohta ma ka lühidalt sõna wõtan. Kahju aga, et ma kõiki kõnesid, mis siin peetud, kuulata ei saanud, waid ära pidin olema, sellepärast wõib juhtuda, et see, mille kohta ma siin sõna wõtan, siin juba kõneldud on. Ma näen, et täna on küsimus vähemusrahwaste õiguste kohta õige terawalt päewakorral olnud, mida ka enne arwata wõis, ja ehk ma küll kõike põhimõtteid kuulnud ei ole, on siiski näha, et siin ka teeder juba lõkkele on lõõnud. Seda wõis iseenesest juba ette arwata, — nii kaua, kui rahwusi on, kes vähemuses on, niikaua on ka loomulik, et nemad kõigi abinõudega oma õiguste eest seisawad, ja wõib olla, oleks ka härra Sorokin'il õigus, et siin nende esitajatelgi midagi teha pole, kuid ma pean härra Sorokin'ile tähendama, et siinamaani ei ole mina küll maailmas kuulnud, et vähemusrahwas seda oleks läbi suutnud wiia, mis kuskil teiste erakondade poolt ei ole üles seatud, ja mida weel kuskil läbi ei ole wiidud, et teine parlament olema peaks. See on Eesti Asutawas Kogus esimest korda terwes ilmas ette tulnud. Kui meie nüüd seda terwet teooriat wõtame vähemusrahwaste õigusest awalikke kogusid wõi Asutawat Kogu kokku kutsuda, oma eneste riiki riigis luua, seda eksterritoriaal autonoomiat, siis näeme, et üks suur teoretik on selle põhimõtte üles seadnud, kuid minu teada ei ole seda kuskil ilmas teostatud. Wõib olla oleks see meie wäiksele Eestile suureks auks, kui meie esimesed oleksime, kes selle põhimõtte läbi wiiksid, ma ütlen, et wõib olla, oleks

see meie suureks auks, aga wõib olla ka, et see õige riskant oleks. Ma pean ütleva, et selle wastu on teoreetilised oletused olemas, et siin erandit pole. Kui Otto Bauer arwas, et Austria riiki on wõimalik korraldada mitte territoriaal-autonoomia alal, waid eksterritoriaal autonoomselt, siis arwas ta kõigepealt, wist küll seda arwatawasti, et terwe Austria riik seisab koos eksterritoriaalsetest rahwustest, kes oma kultuurilisi asju õiendawad iseseiswalt. Siis oleks nüüd eksterritoriaal-autonoomia olnud sakslastel, ungarlastel, ühe sõnaga kõikidel rahwustel, kes selles riigis elawad, ja kellel seal niisugune autonoomia oleks antud. Kui meie nüüd tahame sellele alusele asuda, siis arwan ma, et meil teist teed ei ole, kui peame eneste, eestlastele, selle õiguse nõutama, et peale riigi ja parlamendi, kes riigi üldisi asju ajab, peab ka meil weel õigus olema kogu kokku kutsuda, kes meie rahwus-kultuurilisi asju ajab. See on teiste sõnadega: riik peaks rahwus-kultuuriliste asjade arutamisest loobuma, tema peaks need üle andma üksikute rahwuskogude esitajatele. Ma näen, härra Päts raputab selle peale pead, arwamised lähewad lahku, see peab ka nõnda olema, sest kui meie kõik ühewärwiliselt kõneleksime, siis ei saaks poliitilist elu üldse olla. Kuid mina arwan, et see järeldus, mida ma praegu tegin, et see selle teooria õige loogiline järeldus on ja ma ütlen, kui seda terwet asja nõnda läbi kaaluda, siis tuleks selles asjas kindel seisukoht wõtta. Kas meie riigis elawad rahwad, nende hulgas enamuses eestlased, peawad sellele seisukohale asuma wõi mitte. Ma ütlen, et kord tuleb kaaluda ja kord tuleb otsusele jõuda. Peab ka tähendama, et wist keegi ei waidle selle wastu, et meie põhiseaduse projekt, mis praegit Asutawale Kogule on ette pandud, seda ära ei keela. Siin on wõimalus jäetud rahwahääletamist ette wõtta, igas ettewõttes rahwa tahtmise järele käia. Kui tulewane parlament tahaks midagi muuta, siis peaks selleks wõimalus olema, sest põhiseadus ei tohi mitte fikseerida, kindlaks määrata riiklikku korda, et selle muutmine ehk raskendatud oleks, kui tulewikus tarwidus seda nõuab. Ma arwan, et sellega oleks minu seisukoht selles keerulises küsimuses lühidalt ja kindlasti ära öeldud. Wähemusrahwastele on kõikidel aladel wabadused antud, nende iseseiswus on täiesti kindlustatud, nende keelele antakse

õigusi, mille lähemat äramääramist sellekohane eriseadus teostab. Et võimalik ei olnud peensusteni kõiki üksikasju ette ära näha, see on loomulik, seda teha oleks päris võimatu. Ma ei taha selle küsimuse juures rohkem peatada. Pean tunnistama, et ma siin olles ja põhiseaduse kohta peetud kõnesid kuulates arvamisel olen, vähemalt näib mulle nõnda, et meie oma põhiseaduse arutamise juures ei olnud suutnud tõusta sellele tasapinnale, mis esimesel lugemisel awalikuks oleks pidanud tulema. Igatahes ei ole keegi kõnelejatest, peale härra Kruus'i, põhimõttelikule seisukohale asudes põhiseaduse üksikasju toonitanud. On puudutatud wigu, mida meie II lugemisel mitte üksi ei wõi, waid peame ka parandama, sest Asutaw Kogu on ju selleks olemas, et ta komisjoni töid põhjalikult läbi waatab ja siis teatawad otsused teeb. Eilsetes ja ka tänastes kõnedes, niipalju kui ma neid täna kuulnud olen, ei ole midagi uut ette toodud. Siiski pean ma tunnistama, et eile ühe härra poolt, kes muidu mitte nii wäga tähtsalt ei räägi, et tema poolt märkus tehti, mis mind mõtlema pani. Nimelt et meil riigi walitsemisel, peasjalikult presidendi küsimuse juures, kõiksugu juriidilisi raskusi ees seisab, sest igatahes on see, mida meie praegusel alal loonud oleme, uudis, mida senni weel olnud ei ole. Asutawa Kogu komisjon käsitas mitmesuguseid projekte selle küsimuse juures, mis sagedasti risti üksteisele wastu käisid. Kõige selle tagajärjel oleme meie teatawa walitsemise wiisi leidnud, mille kohta mina juristina arwasin, et see, wõib olla, on nii konstrueeritud, et temaga leppima peaks. Kui härra Jans kõnetoolile astudes — kelle kõnet muidu nii huwitusega ei kuulatagi, — (M. Kurs-Olesk, sd.: See on haawamine, meie ei nopi mitte üksikuid tegelasi välja!) selleks on juhataja, kes mind takistaks, kui ma mõnda Asutawa Kogu liiget haawanud oleksin, pealegi ütlen ma, et härra Jans tol korral midagi õige mõtlema panewat ja tähtsat ütles. Meie leidsime, et Wabariigi Walitsus peab moodustatud saama parlamendi poolt ja parlament wõib teda ametisse panna ja ametist tagandada, kui parlament leiab, et walitsus küllalt otsustarbekohaselt ei talita, siis awaldab ta terwele walitsusele wõi mõnele tema üksikule liikmele umbusaldust, mille tagajärjel kas walitsus wõi mõni liige selle ameti maha panema peab. Nõndawiisi

wõib parlament täna kogu walitsusele wõi üksikule tema liikmele öelda: Mine sina minema ja uuesti walituga wõib ta õige pea sedasama teha. See on nimelt selle moodustuse loogiline ja otsekohene järeldus. Kui aga meil teine paragrahw on sisse jäetud, kus on öeldud, et walitsusel peab parlamendi usaldus olema, mille põhjal, nagu juba öeldud, walitsust ja walitsuse liikmeid ametist tagandada wõib, siis pean ma küll ütleva, et see üleliigne paistab olewat. Ma toon ette näiteks, kui raske on seadusandlikul teel ajajooksul tekkinud mõtteid kõrwale hoida ja uusi mõtteid maksuma panna, neid nii juriidiliselt ette tuua, et see wastuwaidlemata paistab. Ma arwan, et kui meie selle paragrahwi siin sisse wõtaksime, et walitsusel peab parlamendi usaldus olema, siis tahes wõi tahtmata tuleks ette see juhtumine, kus president olemas on, ja see walitsus ei suuda püsida, kui parlamendi enamus tema wastu on. See parlamentarism, mis meie maksuma panna tahame ja tunnistame, on wäga raske, teda tuleb juriidiliselt kontroleerida. Igatahes selle kallal on juristid tööd teinud, kellel see walus küsimus on ja tingimata mõtlema paneb. See küsimus on üldist laadi. Mis minu tähelepanu siin Asutawas Kogus enese peale tõmbas, see oli härra Kruus'i kõne. Härra Kruus asus täiesti demokraatlikule seisukohale: tema ütleb, et tema tahab ka demokraatlikku walitsust, kuid ta mõistab demokraatia all hoopis midagi teist, kui meie seda harilikult mõtleme. Raske on öelda, misugune walitsuse wiis kõige õigem on: iga inimene elab teatawas ajajärgus, tema tunneb ainult minewikku, tunneb olewikku, aga missugused mõtted meie tulewiku elu wõib omandada, seda ei tea meist keegi ette arwata, ega kindlasti ette öelda. Kui meie, põhiseaduse komisjoni liikmed, oleme asunud seisukohale, et praeguse aja poliitiline mõte nõuab seda demokraatiat, mis Asutaw Kogu projekti aluseks on wõtnud, nõuab niisugust demokraatlikku walitsust, kus rahwa enamus otsust annab, — siis oleme meie teinud seda sellepärast, et see on mõte, mis praegusel ajal terwes maailmas poolehoidmist on leidnud ja see uus mõte, mida härra Kruus soowitas — õieti ta ei soowitanud seda läbi wiia, waid leidis, et see mõte, mis siiamaani tunnustamist leidnud, et meie seda omale eeskujuks wõtta ei saa, ei saa siis ka seda walitsemise wiisi demokraatlikuks nime-

tada. Wõib olla ka sellepärast, et ainult osa rahwast sellest osa wõtab. Praeguselt seisukohalt ei tohigi seda, seda peab kõik rahwas tegema, aga mitte üksik kiht, missugused ka selle kihi huwid oleksid. Muidugi teada, peab härra Kruus'i kawatsusi tagasi lükkama, kuid seal juures awaldas härra Kruus üksikuid wäiteid, mida minu arwates ei saa wastamata jätta.

Härra Kruus tõi wäite ette, et praegu, kuigi üldine walimisseadus maksuma on pandud, et see weel ei tähenda, et kõik walida wõiwad, sellepärast, et jõukamatel kihtidel on ajakirjandus tarwitada, neil on kõiksugu wõimalused kõiksugu mõjusid maksuma panna ja nii ei wõi loota, et niisuguse walimise wiisi juures rahwa õige tahtmine awalduks. Ma pean ütleva, kui seda teist riiki wõtta, see on nõukogude Wenemaa, siis peab ütleva, et seal on just ajakirjandus nende kihtide käes, kes seda teist demokraatiat soowitawad, nimelt kommunistide käes. Kui nüüd kommunistid 3-aastase propaganda peale waatamata, kus neil ainuõigus ajakirjanduse peale on, siiski ei julge üldisi walimisi käima panna, siis peab tähendama, et lugu mitte nii ei ole, nagu härra Kruus asja ette kujutas, waid et on teised põhjused maksmas, mis seda süsteemi täiesti diskrediteeriwad.

Kuid ma lähen teise küsimuse juurde üle: härra Kruus ütles, et meil on klassikaline walitsus, et meil surutakse töölisi, et töölisi saadeti maalt wälja, kuna parunitega seda mitte ei tehtud. Ma pean ütleva, et ka see ekslik on. Kui meil sõjaajal, ma ei tea mis pärast oli, selle kohta on mul vähem teateid, kui meil sõjaajal üksikuid surweabinõusid töölisteklassi wastu ette on wõetud, siis sellepärast, et muidu sõda pidada ei saadud. Töölisteklassi esitajad organiseerisid endid riigi wastu, nemad tahtsid üldstreiki sel ajal kui meil sõda käimas oli, ja kui meie üldse Eesti riiki luua tahtsime, kui meil kindel tahtmine oli, maksku mis maksab oma mõtet läbi wiia, siis ei saanud Eesti walitsus ja Eesti Asutaw Kogu teisiti töötada, kui pidi neile wastu astuma. Kui tullakse tõendama, et praegune walitsus meil on rohkem sakstele meeldiw walitsus, kui tööliste walitsus, siis pean ma ütleva, kui oleks Saksa mõisnikkudeklass sõjaajal organiseerinud niisuguseid koosolekuid, nagu siin organiseeriti minewal suwel, kui oleks niisuguseid tahtmisi awalikuks tulnud, mis oleks meie riiki

halwanud, meie raudteed seisma tahtnud panna, meie sõjapidamist keelanud — ma arwan, mu härrad, et siis see kiht oleks täielikult wälja puistatud, temast ei oleks midagi järele jäänud. (J. Kärner, is.: *Aga mis nad wäljamaal tegid?*) Ma tahtsin just öelda, härra Kärner, et kui meie praegu elame, siiski ei loe meie mitte inimese mõtteid senni kui need tegewuses ei ole awaldatud, meie ei saa inimeste sisse näha, ma ei tea ju seda, mis... (J. Kärner, is.: 102 saadeti just mõtete pärast wälja.) Nad ei saadatud mitte mõtete pärast, waid nende kawatsuste pärast. (J. Kärner, is.: *Need on ometi mõtted.*) Need ei ole mõtted, milles neid süüdistati ehk küll mingisuguseid tegelikke tagajärgi ei olnud, kuid olid kawatsused ja ettewõtted. (J. Piiskar, is.: *Hellat ütles ise, et taridade wahelt loeb.*) Ma ei tea mitte, mis härra Hellat ühel wõi teisel puhul ütleb, kuid need resolutsioonid olid terwel walitsusel ja üksikutel walitsuse liikmetel teada. Et härra Kärner ja Piiskar neid resolutsioone ainult mõteteks peawad sel kõige raskemal, kibedamal ajal, siis räägime meie kahte keelt ja meie teineteisest aru ei saa, ja üleliigne püüdmine oleks ka mingisugusele arusaamisele jõuda.

Pea ütleva, et meil õiguslikus riigis mõtete pärast, mis mitte teoksile ei ole saanud, siiski kedagi siinamaani ei ole trahwitud. Kui meil põhjust on öelda, et meie saksasoost kodanikud meile mitte ei sumpatiseeri, siis minu arwates on igal ühel õigus teatawal arwamisel olla. Niikaua, kui nendest üksikutest mõtetest midagi awalikuks ei ole saanud, niikaua kui mingisuguseid kawatsusi näha ei ole niikaua ei ole ühelgi riigil õigust oma karistawat kätt wälja sirutada ja inimesi sellepärast, et nemad riigile hädaohtlikuks wõiksid saada, trahwida, see on täitsa wõimatu. Ükski kohus neid süüdlasteks ei tunnista ja ei ole ka mingisugust wõimalust neid administratiiwsel teel karistada. Meie sumpaatiaid ei ole mitte ühesugused, kuid riigi elu ei pea mitte sumpaatia juhtima, waid õigusetunne. Sel silmapilgul, kui meie Eesti riik täielikuks partei riigiks saab ja seda õiguse mõistet, mis meil praegu on, ümber lükkab, siis ma pean ütleva, et Eesti riiki enam ei ole: on midagi muud, kas see soowitaw on wõi mitte. — on teine küsimus. Ma tean ka üksikutest asjadest, mis meie Saksa seltskond mõtleb ja pean ütleva,

et waewalt on nad kasulikud Eesti riigile. Teiselt poolt, kuigi sisemaal üksikud rahwad riigi wastu ei ole wälja astunud, ei saa õiguslikus korras ükski riigiwõim nende kohta oma wõimu tarwitada, riik peab ainult walwel olema, et temale ülekohut ei tehta, et temale kallale ei tungita, kuid selle eest inimesi wälja saata, wangitorni panna, et nad meile ei sümpatiseeri, seda ma ütlen, et õiguslikus riigis nii ei tehta. Kui meie tööliseklassi üksikud osad sellele seisukohale asuwad ja niikaua kui nemad propaganda juurde jääwad, üksikuid otsuseid ei tee, missugused otsused meie riigi alust kõigutawad, siis wõiwad nad minu teada Eesti riigis täiesti kindlustatud olla, et kõik need kodanlised wabadused, millega meie põhiseadus ilusaid sõnu teeb, mis aga teiste tahtmine on tegelikult läbi wiia, nüüd nende kohta just siin maksma hakkawad, nagu kõigi riigi kodanikkude kohta. Üksikasjaliselt ei maksa siin seistama jääda, wõib ju veel palju üksikute punktide arutamise juures rääkida, kuid ma pean tähendama, et tööerakonna rühm põhiseaduse läbiarutamisel otsusele tuli, et see wõiks aluseks olla Asutawa Kogu läbirääkimistel ja otsustamisel meie põhiseaduse maksmapanemise juures ja sellepärast teen ma ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Anderkopp: Õieti pean ütleva, et keegi Asutawa Kogu liigetest ei ole põhimõttelikult elnõu kohta eitawat seisukohta wõtnud ja sellepärast minul, kui komisjoni aruandjal, ei tuleks wast pikemaid wastuwaidlusi esile tuua.

Minu eelkõnelejad on peatanud enamwähem teatawate osade juures, mis põhiseaduses teisel lugemisel ette tulewad, ja seda silmas pidades, et ükski ettepanekut ei ole teinud mitte teisele lugemisele asuda, siis langeb tarwidus ära kõigile neile ühe wõi teise paragrahwi juures wastuwaidlusi ette tuua, kuna nad teisel lugemisel iseenesest tarwilikud on. Sellepärast peatan ma mõne üksiku asja juures, mis enamwähem terawamalt silma paistab, wälja arwatud need küsimused, mille kohta Asutaw Kogu seisukohta wõtab.

Ma tahaksin wastata mõne üksiku küsimuse peale selles järjekorras, nagu nad siin Asutawas Kogus ette on toodud. Pean

ütleva, et kõige rohkem tarwilikke puudusi on leidnud põhiseaduses Asutawa Kogu liige Jans. Kõigepealt puudutas rahwasaadik Jans küsimust, et sagedasti ei ole mitte garanteeritud seda, et warandus, amet ja haridus wõiwad eesõigusi anda põhiseaduse elnõus.

Minu arusaamise järele oleks siin rohkem kahju kui kasu. Mis puutub sissetulekumaksusse, siis tahab siin rahwasaadik Jans öelda, et ei tohi siin õigusi tähele panna; kui inimeselt rohkem maksu wõetud, minu arwates sarnast põhimõtet arutada ei saa, see on wasturääkimine. Mis nüüd puutub nendesse küsimustesse, et meie wõtame ametnikkudel wõimaluse ära, kellel Wabariigi Walitsuses koht on, riigiwolikogu liikmed olla, kuna seal on kõigile pangaametnikkudele wõimalus riigiwolikogu liigeteks saada, siis peame siin ütleva, et siin wahe on olemas. Riigivalitsuse wahekord wõib kahesugune olla — awaliku õiguse alusel ja iseenesest mõista wõib ära määrata, et ühelgi inimesel eraõiguse wahekorral mitte kõiki wõimalusi ei ole, teine asi on see, kui see õigus on wälja kujunenud Wabariigi Walitsuse alusel, siis ametnik iseenesest mõista saab Wabariigi Walitsuse awaliku õiguse wahekorras tahes wõi tahtmata kõik wõimalused, kuid tuleb silmas pidada, et walitsus ei saaks surwet awaldada riigiwolikogu peale selle wahekorra läbi.

Sellepärast arwan mina, et ka see põhimõte sisuliselt mitte midagi ei ütle. Tegelikult ei saa mingisugust seadust ära keelata, mis wolikogu liikmete wahekorra puutub walitsusega. Asutawa Kogu liige Jans tähendas, et meie kohtunikud on rippumatud põhiseaduse äranägemise järele.

Kui Asutaw Kogu tarwilikuks leiab seda põhiseadusesse sisse panna, see on Asutawa Kogu asi, kuid põhiseaduse komisjon leidis, et seda sisse wõtta ei saa ja sellepärast mina, kui komisjoni aruandja, ei saa põhiseaduse komisjoni seisukohalt mitte selle poolt olla. Mis puutub surmanuhtlusesse, siis on Asutawa Kogu enamus teisel seisukohal kui komisjon. Kui ma seda wastuwäidet kuulsin, et surmanuhtlust maksma panna, siis tuli mulle meelde üks surmanuhtlus. See oli Wenemaa parem prokuröör, kes omal ajal Preisimaal oli ja seal oli kuulnud ühe kohtupresidenti käest, et iseenesest parem olewat ühte inimest täielikult surmata kui 100 inimese hulgast 99

süüdlast wabaks lasta, kuid wäga irooniliselt tähendab kõrgem Preisi kohtupresident, et tema ameti õige lähedane sugulane, see oli Katarina II, hoopis wastupidise põhimõtte maksma pannud ja nimelt jäägu karistamata 99 süüdlast kui 1 süütu karistatud saab, ja kui wõib awalikuks tulla, et inimene tõesti tegelikult mitte süüdi ei ole. Kui sellest põhimõttest wälja minna, siis ei tohi surmanuhtluse põhimõtte mõõduandew olla. Edasi tähendas Asutawa Kogu liige Jans, et meil on põhiseaduse § 2., mis kõneleb rahwuswaheliste normide jõust meie maal, et see iseenesest üleliigne olewat. Minu arusaamise järele ei ole see mitte üleliigne. Ajalugu tunneb juhtumisi, kus üksikuid riigi põhimõtteid ei ole mitte tunnustatud, mis siiski makswad on ja millepärast isegi salaja nõu peetud, kas neid kuidagiwiisi ei ole wõimalik kõrwaldada.

Kui meie Eestis tahame maad luua kultuurimaaks, siis arwan mina, et Asutawa Kogu kohus on põhiseaduses ära määrata, et Eesti riigis ka olema peaks see, mida rahwuswahelises läbikäimises tuntakse, ja kui need normid mitte kindlasti wastuwõetawad ei ole, siis on need normid niisugused, mida parandada tuleb, ja ma arwan, nii kui rahwasaadik Jans siin tõendas, seda hädaohtu ja kartust tegelikult ei ole.

Edasi peatas Asutawa Kogu liige härra Jans põhimõtte juures, et olla meil ära määratud meie eelnõu § 4. järgi, et kodanikud seaduse mitteteadmiseega enast wabandada ei saa, kuna sealjuures ei olewat mitte ära määratud, mis teel need seadused maksma hakkawad.

Mina pean ütleva, et põhiseaduses küllalt kindel põhimõtte meie põhiseaduse § 54. ära tähendatud on, ja kui nüüd ühed aru saawad teisiti, siis see ei määra ära nende seaduste maksmapanu, nende seaduste maksmahakkamise korda, mis riigiwolikogu on wastu wõtnud. Mingisuguseid kõrwalekaldumisi siin olla ei saa. Edasi tähendas Asutawa Kogu liige Jans, et meil wäljamaalaste kohta puuduwad üldse põhiseaduses tarwilikud määrused. Tõsi, esialgses eelnõus, mis komisjonis arutamisel oli, seisid üksikud paragrahwid, mis wäljamaalaste kohta käisid, kuid meie leidsime, et kahe wõi kolme paragrahwiga ei saa mitte seda ära määrata, mida tarwis määrata oleks, ja sellepärast otsustasime neid paragrahwe mitte sisse wõtta. Wahekord

wäljamaalastega on igatahes rohkem tagasihoidlikum kui oma kodanikkudega ja sellepärast ei oleks kuidagi wiisi soowitaw sellesse seadusesse wäljamaalaste kohta iseäralikke määrusi sisse wõtta. Edasi leidis Asutawa Kogu liige Jans, et selle seaduseelnõu üksikud osad üksteisele wastu käiwad, nii § 6. ja § 11. § 6. kõneleb sellest, et kõik kodanikud on seaduse ees ühetaolised. Ei wõi olla awalikke õigusi, eesõigusi ja paheõigusi, mis olenewad sündimisest, usust jne. § 11. on öeldud, et keegi ei ole kohustatud oma usutunnistust awaldama ametikohtadele, muidu kui sellest olenewad õigused ja kohustused. Akl. Jans leiab, et need kaks paragrahwi on wastolus, kuid tegelikult on siin tegemist arusaamatusega, sest § 6. räägib awalikust õigusest, aga § 11. eraõigusest. Neid kahte asja ei tohi kuidagi segi ajada. Mis puutub § 26-dasse, kus kõneldakse inimesewäärilise ülespidamise kindlustamisest, siis peab ütleva, et siin ei saanud kuidagi mingisugust kindlat normi üles seada, kui aga akl. Jans mõne kindla positiivse normi leiab, siis ei wõi selle wastu midagi olla, waid see tuleks kahe käega wastu wõtta. Peale selle leidis akl. Jans, et põhiseaduses ei ole puudutatud amnestiaküsimust, kuid amnestiaküsimus peab hariliku seadusandluse alla käima ja mingisugust erakorralist amnestiaseadust ette näha ei oleks tarwilik. Pean tähendama kokku wõttes, et akl. Jans algas oma kõnet ja lõpetas sellega, et seaduseelnõu II peatükk sisaldawat puht deklaratiivseid põhimõtteid, mis wastuwõetawad ei tohiks olla. Nagu ma mäletan, ütles akl. Jans meie praegumaks wa ajutise walitsemise korra wastuwõtmisel, et see kord olewat mustasajaline ja seal ei olewat mitte kindlustatud kodanikkude wabadused. Nähtawasti on akl. Jans'i waated aastate jooksul muutunud, sest nüüd leiab akl. Jans, et II peatükk ei ole wastuwõetaw. Peaminister Tõnisson puudutas autähtede küsimust. Akl. Ernits tähendas, et autähed wõiwad ergutusabinõuks olla keskmistele kodanikkudele. Meie ei taha aga mitte keskpäraseid inimesi kaswatada, kes täidetud oleksid teatawa auahnusega ja kadedusega, waid meie tahame kaswatada kohuseituid kodanikke ja sellepärast tohiks põhimõtte wastuwõetaw olla, et mingisuguseid aumärkisid ei wõi Eestis anda ega wastu wõtta, wälja arwatud kaitsewäelastele sõjaajal. Edasi peatas lugupeetud peami-

nister selle peal, et 20 aasta peale redutseeritud walimisõigus ei olla wastuwõetaw sellepärast, et ta raskusi sünnitawat selle tagajärjel, et normaal tsiwiilõigus määrab ära kodaniku täieliku walimisõiguse 24 aasta peale. Wäljamaal on walimisõigus madalam, Saksamaa, kes kõige praktilisem on ideede teostamisel, ja kus maksis 29—30-aastane norm, see Saksamaa leidis tarwilikuks madalama normi läbiwiimise. Mis puutub sellesse, et riigiwolikogu liigete arw peab rohkem olema kui 100, siis on see sarnane küsimus, mida täpisealt kaitsta raske on. Mina olen selles arwamises, et meie wäikese riigiwolikogu liigete arwuga häid tööjoudede wälja surume, kuid teisest küljest ei ole ka soovitaw, et riigiwolikogus Waglarauad istuksid. Edasi leidis peaminister, et riigiwolikogu peaks awama kõige wanem liige. Kuid wõib juhtumisi ette tulla, kus kõige wanem liige riigiwolikogu ei awa. Mis teeme meie sarnastel juhtumistel? Rhs. Kruus näitas, et see seaduseelnõu ei kõlbawat, et on tarwis teistsugust põhiseadust. Kui nüüd rhs. Kruus'il tuleks riigiwolikogu awada, siis ei teeks ta seda wististi mitte ja mis teeme meie siis? Mis riigiwolikogu nimesse puutub, siis peab ütleva, et nimi meest ei riku. Igatahes leian ma, et mis riigiwolikogu wõi walitsuse kokkuseadmesse puutub, siis ma pikemalt selle juures peatama ei hakka, sest see oleks sõelaga weekandmine. Mis sellesse küsimusesse puutub, et kaitseliidu mobilisatsiooni ei tule mitte üksi riigiwolikogu kätte anda, siis pean ma ütleva, et põhiseadus selles mõttes mingisugust tõket teha ei taha, kuid just meie endine sõjawägede ülem kindral Laidoner on selle poolt ja sellel arwamisel, et kaitsejõudude mobilisatsiooni mitte wäga kergeks ei tohi lasta minna. Kui nüüd tarwidus ellu tõuseb, et sõjawäge waja kokku kutsuda, siis on meil see täielikult wõimalik, et kaitseliidu mobilisatsiooniga seda teha. Ma kordan weel kord, et mitte Wabariigi Walitsuse ülesandel, waid just otsekohe tehniliselt ei ole tarwilik leitud olewat seda wastu wõtta, kuna meie seda tarwilikuks ei pidanud, waid wastuoksa leiti, et see iseenesest mitte soovitaw ei ole. Mis nüüd lugupeetud Asutawa Kogu esimehe härra Rei märkusesse puutub, et meil mitte liig palju eriseadusi ette ei tuleks, siis on see selge.

Eisels koosolekul, kui akl. Kruus kõneles, oli mul esialgu sarnane tundmus,

et mul selle peale wastata ei tule, sest akl. Kruus ei arwanud tarwilikuks mitte põhiseadusest koneleda, waid ühest iseralikust maast, kus see kõik juba iseenesest maksew olla, mis meil siin wastu wõetakse. Ma murdsin kaua aega pead, et kus see maa wõiks olla? Lõpuks juhtusin aknast wälja waatama, silmasin Wene kirikut ning tulin siis otsusele, et eks see ikka wist Wenemaa ole ja selgus ka, et asi tõesti niiviisi on. Akl. Kruus leidis, et demokraatia ainult hüüdsõna olewat, kuid ma ei taha mitte pikemalt siin poliitiliste küsimuste juures peatama jääda ja see ei ole ka mitte otsekohe komisjoni aruandja ülesanne. Seda silmas pidades, et rhs. Kruus'i poolt ette toodud põhimõtted ainult poliitilist elementi sisaldawad, siis pean mina ka tarwilikuks nende kui puht poliitiliste elementide peale waadata. Nagu akl. Ast wastas, et rhs. Kruus on loomulikuks pidanud põhiseadust muuta, siis pean ütleva, et isand Kruus seda omal ajal juba 5 aastat ette oli näinud, et demokraatlikke mõtteid wõib halvasti maha kirjutada. Mul on siin käepärast üks wäikene broshüür, „Rahwusküsimus nr. 1“, tema on Tartus toimetatud 1915. a. ning temas on sarnane lause sees, mis käesolewal juhtumisel wäga huwitaw on ja kus seltskondlikke mõtteid proletariaadi iseteadwuse sammu kohta arutatakse ja milles ette tuleb see sõna „halvasti mahakirjutatud raamatud“. See asjaolu pani mind mõtlema, et kas ka mitte isand Kruus'il nende raamatutega midagi ühist ei ole. (J. Piiskar, is.: Kas need ongi need poliitilised wäited.) Teie poliitika on teistmoodi ja minu oma ei lähe mitte nendega ühte ja ma tahan teiega kohe rääkida poliitilistest mõtetest ning riigiõiguse kohta. Akl. Kruus leidis, et meil olla liig palju üldisi seadusi, mis mitte midagi ei anna, kas temal tõesti ei paista asi Wenemaal palju parem olewat. Mul on praegu käepärast selle wabariigi põhiseadus ja ma lubaksin mõnda paragrahwi puudutada, et näidata, kuidas tegelikult seal õieti seisukord on. Wõtke näiteks § 13., — seal ei räägita mitte mõeldud demokraatia arusaamisest, et igauks tööline mitte iseenesest demokraat ei ole, waid seal on ka öeldud, et kodanikule kindlustatakse nende usuline usuwastaline propaganda. Minu arwates sellest mingisugust kasu ei ole, parem on kui põhiseaduses ette määrame, mis seda lähemalt defineerib,

et kas see eriseadus arutamise alla tuleb. Põhimõte on üles seatud, aga teadmata kuipalju eriseadus seda kindlustada võib. Wõtame § 15., see ei kõnele iseendast midagi positiivset, isand Kruus ju ütles, et terwe demokraatia kodanikkude wabadust ei kindlusta. Wõtke § 16., selles räägitakse jällegi, et igal kodanikul on täielik wabadus koosolekul oma mõtteid awaldada, ja põhiseadus on sedasama kindlustanud. Sellest võib järeldada, et sarnased poliitilised waated, nagu härra Kruus siin ette kandis, walitsusele eeskujuna mitte soowitawad ei ole. Härra Kruus esines selle põhimõttega, et demokraatia ainult nendel võimalik on, kes ise tööd teewad, ja et ainult need, kes oma tööga ennast toidawad, woiwad wabariigi kodanikud olla, siis tohiks ehk juurde lisada weel sellele seda, mis härra Strandman ette kandis, nimelt et wälkus läbi ametlik teade ajakirjandusest, et Wenemaal on otsusele tulnud, et see nõukogude walitsus ikka kuskile ei kõlba ja tuleks walitsus rahwakommissaride kätte anda, kes siis riiki juhiksid. (K. Ast, sd.: Leenin'i ettepanek wiimasel koosolekul.) Lubatagu see põhimõte enne ära tähendada, et härra Kruus meie töörahwa huwide eest walwel seista ja Asutaw Kogu otsustama peab, kas ta tahab härra Kruus'i wastu wõtta wõi põhiseadust. Mina arwan, et ma sellega neid põhimõtteid, niipalju kui nad üldse käsitatud, puudutanud olen. Mis härra Päts'i seletusesse puutub, siis peab ütleva, et on tõesti üksikuid paragrahwe, mis asjalikku iseloomu kannawad. Meil näiteks on nimetamata jäänud, mis aga küll komisjonis arutamisel oli ja iseenesest väga tarwilikuks peeti, see on liikumise küsimus. Seal on öeldud — terwishoidlikkudel põhjustel, see on ka tõesti tarwilik, näiteks nüüd, kus taudid ja plekiline soetõbi laiali oli lagunemas. Seal on weel teisi sarnaseid asju, näiteks § 13. — tsensuuri küsimus. Kuid peab ütleva, et mitte nii lihtsalt kõiki wõtta ei wõi, kuigi meil wiimane lause ära ütleb, et meil tsensuuri tõesti mitte ei ole, et mõtteawalduste wabadus lubatud on ainult teatud põhimõtetel, et meie ära ütleva need kitsendused, siis allpool ära öeldud tsensuuri mitte ei ole. (K. Päts, maal.: Kas nii kui Roomas?) Meie ei pruugi tsensuurist nii aru saada, kui see Roomas oli, waid nagu ta (K. Päts, maal.: Siis nagu Wenemaal?) ... võib olla ka Wenemaalgi, pealegi

kuna ta juriidiliselt täiesti õigustatud on. Mis nüüd sellesse puutub, mis ma komisjoni nimel ette toonud olen uue parlamendi maksmapanemisest, siis kui seal härra Päts leiab, et parlamentarismi iseloomustab see, et parlamendil õigus walitsuse peale on awaldada mõju, siis peab otsekohe tunnistama, et Prantsusmaa ei ole parlamentaarne riik. Prantsusmaa ei ole seda mitte tarwitanud ja ei saagi tarwitada. Ometi ei salga riigiõigus seda, kui meie siit järelduse teeme, et meil parlamentlik kord peaks olema, (K. Päts, maal.: Senat ka.) ... siis on asi korras — meie ütleva ka, et ta on poolparlament, nii et selles mõttes läheneme.

Mis nüüd sellesse puutub, et kontroll mitte sisse seatud ei ole, siis selle põhimõtte wastu oli waieldud, härra Päts'i seletus, et igas demokraatlikus maas see põhimõte maad on leidnud, ei ole õige. Wõtke Prantsusmaa ja Norramaa, seal ei ole kontroll, waid rewisjon, ta ei saa mitte seadusandlikuks walwamiseks.

Wiimane küsimus, mille juures peatada tuleb, see on vähemusrahwuste küsimus, minul isiklikult on raske täiesti seda seisukohta kaitsta. Kahe eelkõneleja härra Olesk'i ja härra Strandman'i poolt ettetoodud mõtetele ei saa palju juurde lisada, ainult ära tähendada tahaksin ühte wõi teist kõrwalekaldumist, mis minu arwates mittelooigilist eneses sisaldawad. Kõigepealt pean puudutama etteheiteid, mida härra Sorokin tegi, et meie ei ole midagi vähemusrahwustele andnud. Kas tema selle põhimõttega mitte tuttaw ei ole ega tahagi tuttaw olla, mis meie öelnud, et seal, kus vähemurahwad enamuses on, nendel täielik õigus on omawalitsuse asutustelt asjaajamist vähemusrahwuste keeles nõuda. Teisest küljest oleme meie neile võimaluse jätanud asutuste poole pöördma oma keeles, iseenesest ei ole see mitte null, waid palju rohkem. Mis nüüd härra Sorokin'i arwamise puutub, et vähemurahwused enamuse keskel wälja surewad, sealjuures aga räägib meist, kes meie ometi riik oleme, aga omal ajal kõigi raskuste all kannatasime, siis peab ütleva, et siin jälle järjekindlust ei ole. Pidage meeles, et meie siin enamuses olime — üle 90%; näidake mulle ka siin Eestimaal koht, kus wenelasi 90% oleks — ka praeguse rahulepingu järele saadud maades ei ole nad mitte üldises enamuses. Peab ütleva, et vähemurahwus isand Sorokin'il õige wäike on. Meie eestlased elasime Wene

ajal oma asutustega ära, elasime siis kui meid kinni pandi ja ei surnud wälja; kui teie seda arwate, siis peate hoopis nõrgemad olema kui meie, see on igatahes küsimus, kuid oma kohuseks pidasin siiski selle peale tähepanu juhtida.

Isand Bock pidas pikki waidlusi härra Olesk'iga ja lõppude-lõpuks oli minule, imelik küll, küsimuse selgeks teinud rhs. Päts. Ta ütles, et nemad tahawad ikka kultuurilist autonoomiat. Selle, mis autonoomia tähendab, seletas ta ära, ta on Kreeka keelest tulnud ja on kaks sõna, see on — oma ja seadus. Kui nüüd seletatakse midagi kultuurilisest autonoomiast, kuidas wõis härra Päts toetada seda? Kas teie tahate tõesti luua riiki riigis? Ühtlasi nimetati, et kõigis läbi-rääkimistes, mis vähemusrahwuste küsimustes on peetud, unustatud on nimelt seda, et selleks kindel territoorium on ette määratud.

Kuid nüüd on iseenesest meil põhiseaduses öeldud, et vähemusrahwused wõiwad omawalitsusi asutada alusel nagu ikka, seal kus enamus on, mujal ei ole see mitte wõimalik, kus territoorium mitte ära määratud ei ole. Wõtke praegu: üks sakslane asutab kooli, kui neile antakse

territoriaalne autonoomia, see on iseenesest wõimatu, sest praktiliselt ei saa teie sellega midagi kätte, peab silmas pidama, et see iseasi on wäljaspool kindlat territooriumi, nii et õieti ei saa wastu waielda. On ettepanek tehtud põhiseadus I lugemisel wastu wõtta ja II lugemisele üle minna ja et selle wastu keegi waielnud ei ole, siis jääb minul kui komisjoni aruandjal ainult seda ettepanekut toetada.

Juhataja **A. Rei**: On ettepanek tulnud Eesti wabariigi põhiseadus I lugemisel wastu wõtta ja II lugemisele üle minna. Et teisi ettepanekuid ei ole, siis panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Asutaw Kogu on nähtawa enamusega otsustanud Eesti wabariigi põhiseadus I lugemisel wastu wõtta ja II lugemisele üle minna.

Ettepanek on tehtud koosolek lõpetada. Teistsugust ettepanekut ei ole, selle wastu ei waielda — loen ettepaneku wastuwõetuks. Järgmine koosolek on teisipäewal harilikul ajal.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.45 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu esimees **A. Rei**.

Abisekretäär **A. Jürman**.